

Kvaliteta odnosa obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje vida

Jarček, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:051726>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Kvaliteta odnosa obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje
vida

Ivana Jarček

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Kvaliteta odnosa obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje
vida

Ime i prezime studenta:

Ivana Jarček

Ime i prezime mentora:

Izv.prof.dr.sc. Ana Wagner Jakab

Ime i prezime komentora:

Dominik Sikirić, mag.rehab.educ.

Zagreb, rujan, 2019.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad ***“Kvaliteta odnosa obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje vida”*** i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ivana Jarček

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2019.

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja je opisati obiteljske odnose u obitelji u kojoj oba roditelja imaju oštećenje vida na tri razine: partnerski odnosi, odnosi roditelj-dijete te odnosi braće i sestara. Uz kvalitetu obiteljskih odnosa, u radu će fokus biti stavljen i na mehanizme suočavanja sa stresom koji doprinose uspostavljanju obiteljske ravnoteže i razvoju povoljne obiteljske klime i obiteljske kohezivnosti. Također, ispitat će se i što bi članovima obitelji trebalo kao podrška, kako formalna od strane sustava, tako i neformalna od strane uže i šire obitelji, prijatelja, susjedstva i slično, a pomoglo bi im u njegovanju obiteljskih odnosa. U istraživanju je korišten kvalitativan pristup obrade podataka. U istraživanju su sudjelovala četiri člana peteročlane obitelji iz Zagreba, roditelji i dvije kćeri. Oba roditelja imaju visok stupanj oštećenja vida, majka je potpuno slijepa, a otac visoko slabovidan, na razini raspoznavanja obrisa i velikih kontrasta. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na skladnost odnosa u obitelji, uspješno korištenje mehanizama suočavanja sa stresom, nedovoljnu količinu formalne podrške te upućuju na zadovoljstvo neformalnom podrškom obitelji u kojoj oba roditelja imaju oštećenje vida.

Ključne riječi: oštećenje vida, obiteljski odnosi, stres, podrška

SUMMARY

The aim of this research paper is to describe the family relationships of a family in which both parents have visual impairments. The family relationships will be examined at three levels: the relationship between partners, parent-child relationships, and sibling relationships. In addition to the quality of family relationships, the paper will focus on stress coping mechanisms that contribute to establishing balance within a family, family cohesiveness and the development of a favorable climate within the family. It will also examine what types of support family members need, both formal via various organizations, and informal through the immediate family, widerfamily, friends, neighborhood, and others, to help them nurture family relationships. The study used a qualitative data processing approach. The participants in this study are four out of five members of a family from Zagreb, the parents and two daughters. Both parents have a high degree of visual impairment; the mother is completely blind, and the father is highly visually impaired to the level of outline recognition and high contrasts only. The findings indicate that the quality of family relationships are consistent with the successful use of coping mechanisms. The study shows that there is insufficient

formal support but it points to satisfaction with informal support of the family in which both parents have visual impairment.

Keywords: visualimpairment, familyrelationships, stress, support

Sadržaj

UVOD	1
1.1 OŠTEĆENJE VIDA	1
1.2 RODITELJSTVO	2
1.2.1 RODITELJSTVO OSOBA S INVALIDITETOM	4
1.2.2 RODITELJSTVO OSOBA OŠTEĆENA VIDA	5
1.3 ODNOSI UNUTAR OBITELJI	6
1.3.1 PARTNERSKI ODNOSI	6
1.3.2 ODNOSI RODITELJ-DIJETE	7
1.3.3 ODNOSI BRAĆE I SESTARA	7
1.4 OBITELJ I STRES	8
1.4.1 UTJECAJ VANJSKIH STRESORA NA OBITELJ	9
1.4.2 UTJECAJ UNUTARNJIH STRESORA	9
1.5 MEHANIZMI SUOČAVANJA SA STRESOM	10
1.5.1 SUOČAVANJE USMJERENO NA PROBLEM	10
1.5.2 SUOČAVANJE USMJERENO NA EMOCIJE	10
1.5.3 SUOČAVANJE IZBJEGAVANJEM	11
1.6 SUSTAVI PODRŠKE RODITELJIMA OŠTEĆENA VIDA	11
2. METODOLOGIJA	13
2.1 PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA	13
2.2 METODE PRIKUPLJANJA I ANALIZE PODATAKA	13
2.2.1 PROTOKOL ISTRAŽIVANJA	14
2.2.2 SUDIONICI ISTRAŽIVANJA	15
3. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA	15
4. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA	22
4.1 TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA PARTNERSKIH ODNOSA	22
4.1.1 SKLADNOST PARTNERSKIH ODNOSA	24
4.1.2 OSJETLJIVOST NA EMOCIJE	25
4.1.3 RAZVOJ PARTNERSKIH ODNOSA U ODNOSU NA OŠTEĆENJE VIDA	25
4.1.4 POSTOJANJE PODRŠKE	26
4.2 KVALITETA ODNOSA RODITELJ-DIJETE	26
4.2.1 ODGOJNI STILOVI U OBITELJI	28
4.2.2 OTVORENOST ODNOSA IZMEĐU RODITELJA I DJECE	28
4.2.3 UTJECAJ OŠTEĆENJA VIDA NA ODNOS DJECE I RODITELJA	29
4.2.4 ZADOVOLJSTVO ODNOSOM	29

4.2.5 PERCEPCIJA USPJEŠNOSTI OSTVARIVANJA RODITELJSKE ULOGE	30
4.2.6 NEPOSTOJANJE UTJECAJA NEGATIVNIH STAVOVA OKOLINE NA OSTVARIVANJE RODITELJSKE ULOGE	30
4.3 KVALITETA ODNOSA BRAĆE I SESTARA	31
4.3.1 NEPOSTOJANJE UTJECAJA OŠTEĆENJA VIDA RODITELJA NA ODNOS BRAĆE I SESTARA	32
4.3.2 PRISUTNOST SURADLJIVOSTI I SPREMNOSTI NA POMOĆ BRAĆE I SESTARA	32
4.4 MEHANIZMI NOŠENJA SA STRESOM U SITUACIJAMA NARUŠENE OBITELJSKE RAVNOTEŽE	33
4.4.1 NOŠENJE SA ZAHTJEVIMA I IZAZOVIMA KOJE DONOSI OŠTEĆENJE VIDA KROZ VJERU	34
4.4.2 NOŠENJE SA ZAHTJEVIMA I IZAZOVIMA KOJE DONOSI OŠTEĆENJE VIDA KROZ REALNU PROJENU VLASTITIH MOGUĆNOSTI.....	34
4.4.3 USMJERAVANJE NA PROBLEM.....	35
4.4.4 RAZLIKE U USPOSTAVLJANJU RAVNOTEŽE ODNOSA KOD ČLANOVA OBITELJI.....	35
4.5 SUSTAVI PODRŠKE OSOBAMA OŠTEĆENA VIDA I NJIHOVIM OBITELJIMA	35
4.5.1 PERCIPIRANA NEDOVOLJNA FORMALNA PODRŠKA DRŽAVE	37
4.5.2 POTREBA ZA VEĆIM BROJEM INFORMACIJA	37
4.5.3 NEFORMALNA PODRŠKA PRIJATELJA	38
4.5.4 POZITIVAN UTJECAJ NEFORMALNE PODRŠKE NA OBITELJSKE ODNOSE.....	38
5. RASPRAVA	38
6.ZAKLJUČAK	42
7.LITERATURA	43

UVOD

Pojam obitelji odnosi se na složeni sustav sa svojim zakonitostima, duboko uronjen u društvo kao njegova najmanja jedinka. To je sustav sa svojim organizacijskim obilježjima: jasno podijeljenim ulogama, hijerarhijom, granicama i međusobnim odnosima između pojedinih dijelova sustava. Svaki od roditelja, kao i djeca, imaju svoje uloge koje se u pravilu danas značajno razlikuju u odnosu na obitelj prije stotinjak godina, ali se mogu razlikovati i od jedne do druge obitelji (Minuchin, 1974).

Pojava bolesti, teškoće u razvoju ili invaliditeta jednog od članova obitelji nedvojbeno je stresni događaj za samu osobu, ali i za članove obitelji osobe koji zahtjeva promjenu do tada ustaljenih obiteljskih pravila, funkcija, uloga, strukture, načina komuniciranja i načina suočavanja s problemima. Predstavlja prijetnju fizičkom, psihičkom ali i socijalnom blagostanju osobe i cijele obitelji (Sanderson, 2004; prema Galić, 2014).

Ovaj rad usmjeren je na saznanja o kvaliteti odnosa u obitelji, faktorima koji utječu na narušavanje obiteljske ravnoteže te o mehanizmima nošenja sa stresom koji pridonose razvoju pozitivne obiteljske klime kod peteročlane obitelji u kojoj oba roditelja imaju oštećenje vida. Također, ispitat će se i što bi članovima obitelji trebalo kao podrška od sustava ili stručnjaka te kao neformalna podrška a pomoglo bi im u njegovanju obiteljskih odnosa.

1.1 OŠTEĆENJE VIDA

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije oštećenje vida obuhvaća različita oštećenja ili gubitke na razini oštine vida, vidnog polja, kvalitete vida, kao i na oštećenja funkcija struktura u oku i oko njega koje olakšavaju vidnu funkciju. Oštećenje vida dijeli se na sljepoću i slabovidnost. Sljepoća se prema stupnju oštećenja vida dijeli na (World Health Organization, 2018):

- 1) potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza),
- 2) ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0.02,
- 3) ostatak oštine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.02 do 0.05,
- 4) ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0.25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje od 20 stupnjeva,

5) koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke i

6) neodređeno ili nespecificirano.

Slabovidnost se prema stupnju oštećenja vida dijeli na (World Health Organization, 2018):

1) oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.1 do 0.3 i manje,

2) oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.3 do 0.4 i

3) neodređeno ili nespecificirano.

Noviji podaci navode da se u svijetu nalazi 285 milijuna ljudi s poremećajima vida od čega je 39 milijuna slijepih te 246 milijuna slabovidnih osoba. U Hrvatskoj se prati broj osoba oštećena vida, ali samo onih kod kojih postoji invaliditet temeljem tog oštećenja, Tako je u Hrvatskoj registrirano 17.979 osoba čiji je uzrok invaliditeta sljepoća i znatna slabovidnost, s pretpostavkom kako je stvarni broj slijepih i slabovidnih osoba puno veći (Hrvatski savez slijepih, mrežni izvor).

Oštećenje vida djeci, mladima i odraslim osobama u njihovom praktičnom životu uzrokuje određene manje ili veće teškoće. Prisutnost oštećenja vida na različite se načine reflektira na razvoj, život i rad pojedinca. Tako uzrokuje i određene teškoće na području ostvarivanja roditeljske uloge osoba oštećena vida.

1.2 RODITELJSTVO

Roditeljstvo se odnosi na niz procesa koji se sastoje od zadataka, uloga, pravila, komunikacije i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu s djetetom te se roditeljstvo može smatrati dinamičnim i uzajamnim socijalnim procesom (Klarin, 2006; prema Milić Babić, 2012).

Čudina Obradović i Obradović (2003) definiraju roditeljstvo kao skup pojmova koje je potrebno jasno odrediti i raščlaniti s ciljem razumijevanja njihove međusobne interakcije i utjecaja na razvoj djeteta. Prvi skup pojmova odnosi se na doživljaj roditeljstva. Njih čine: odlučivanje na djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, svjesno ili intuitivno postavljanje odgojnih ciljeva te doživljaj vlastite vrijednosti zbog ulaganja napora, zbog emocionalne povezanosti i djetetova uspjeha. Doživljaj roditeljstva najčešće se opisuje kroz tri dimenzije:

1. roditeljsko zadovoljstvo (zadovoljstvo potporom bračnoga partnera, odnosom djeteta-roditelj i vlastitom uspješnošću u ulozi roditelja)

2. zahtjevi i stres roditeljske uloge (vanjski pritisci na pojedinca u smislu da ostvaruje roditeljsku ulogu u skladu s očekivanjima i normama okoline, a stres kao doživljaj pojedinca da nije u mogućnosti ispuniti zahtjeve roditeljske uloge u skladu s osobnim očekivanjima i normama. Zahtjevi proizlaze iz djetetove neadaptabilnosti, neprihvatljivosti ponašanja, negativnog raspoloženja, rastresenosti i/hiperaktivnosti. U roditeljski stres pripada roditeljeva depresija, tjeskobna vezanost za dijete, vanjska ograničenja, osjećaj roditeljske nekompetencije, usamljenost, loši odnosi s bračnim partnerom te ugroženo fizičko zdravlje)

3. osjećaj roditeljske kompetencije (roditeljev osjećaj koliko je sposoban i uspješan kao roditelj)

(Sabatelli i Waldron, 1995; prema Čudina Obradović i Obradović, 2003)

Drugi skup pojmova odnosi se na roditeljsko ponašanje. Suvremeni pokušaji definiranja tipova roditeljskog odnosa i ponašanja prema djeci razlikuju tri različita, međusobno povezana pojma:

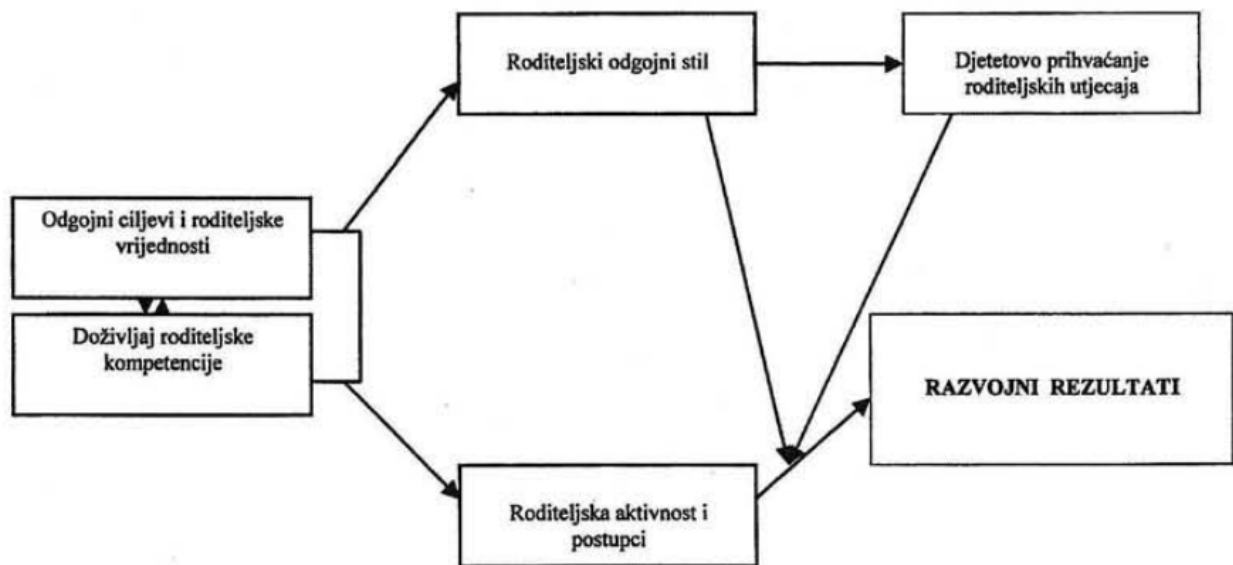
1. roditeljski ciljevi i vrijednosti (ciljevi koje roditelji žele postići u razvoju svoje djece)

2. roditeljski odgojni stil (predstavlja opće ozračje, klimu u kojoj se odvijaju interakcije roditelj – dijete; autoritaran, autoritativan, permisivan, indiferentan)

3. roditeljska aktivnost, tj. specifični roditeljski postupci (roditeljsko ponašanje koje je određeno odgojnim ciljevima)

Odnos prethodno spomenutih pojmova u kontekstualnom modelu roditeljskoga stila prikazali su Nancy Darling i Laurence Steinberg (1993; prema Čudina Obradović i Obradović, 2003). Prema tom modelu, u osnovi svih odgojnih postupaka jesu ciljevi i vrijednosti roditelja, tj. definirani razvojni rezultati koje oni žele postići i koji su u međudjelovanju s doživljajem roditeljske kompetencije. Roditeljski ciljevi i vrijednosti izravno određuju roditeljski odgojni stil i istodobno utječu na konkretne aktivnosti i postupke roditelja u vezi s djetetovim potrebama. Konkretni razvojni rezultati izravna su posljedica upravo roditeljskih aktivnosti. No i roditeljski odgojni stil utječe na razvojne rezultate, ali neizravno. Naime, on utječe na

djetetovo prihvaćanje roditeljskih utjecaja, na njegovu spremnost da bude socijalizirano, a također i na to kako će dijete prihvatiti roditeljske aktivnosti i konkretne postupke. Iz toga proizlazi da je roditeljski odgojni stil kontekst, ozračje u kojemu dijete percipira, interpretira i prihvaća različite roditeljske postupke. Iako izravan utjecaj na dijete imaju konkretni roditeljski postupci, upravo roditeljski odgojni stil određuje kako će ih dijete interpretirati i prihvatiti. Zbog toga je roditeljski odgojni stil središnji pojam i najvažniji moderator svih odgojnih utjecaja (Čudina Obradović i Obradović, 2003).

Slika 1. Shema kontekstualnog modela roditeljskih odgojnih utjecaja (Čudina Obradović i Obradović, 2003)

1.2.1 RODITELJSTVO OSOBA S INVALIDITETOM

Iako šira društvena populacija zastupa mišljenje da se osobe s invaliditetom ne mogu nositi sa zahtjevima i odgovornostima roditeljstva, oni također imaju želju i potrebu postati roditeljima. Podizanje i odgoj djece stavlja pred roditelje velike zahtjeve, a veličina tih zahtjeva ovisi i o određenim karakteristikama kako roditelja tako i djece. Primjerice, roditelji s različitim vrstama invaliditeta suočavaju se sa znatno većim teškoćama nego roditelji koji nemaju nikakvih oštećenja (Levačić i Leutar, 2011). Ovakvi roditelji imaju sve teškoće s kojima se suočavaju i roditelji bez invaliditeta i uz to neke druge teškoće koje proizlaze iz ograničenja koja im je nametnuo njihov invaliditet. Često izloženi predrasudama, pritiscima okoline i specifičnim teškoćama koje proizlaze iz samog invaliditeta, osobe s invaliditetom suočavaju se s mnoštvom problema koji doprinose povećanju razine roditeljskog stresa (Levačić i Leutar, 2011).

1.2.2 RODITELJSTVO OSOBA OŠTEĆENA VIDA

Roditelji su primarni učitelji djece tijekom prvih godina života (Odom & McLean, 1996; prema Shackelford, 2004). Za djetetov razvoj ključna je sposobnost roditelja da razumije i odgovori na djetetove potrebe te da potiče interakciju i komunikaciju s djetetom. Za roditelja oštećena vida, identifikacija signala i namjera i davanje pravog odgovora na djetetove znakove može biti “prevelik zalogaj”. Roditelj oštećena vida prilikom zbrinjavanja djece oslanja se na druga osjetila, posebice dodir, sluh i miris (Jorge i sur., 2014).

Pregledom istraživanja, može se reći kako se najveće teškoće roditelja oštećena vida javljaju na području zdravstvene skrbi o djetetu, nadziranju djece izvan doma, sprečavanju nezgoda te u području hranjenja. Slijepi roditelji ne mogu u svakom trenutku vidjeti što njihovo dijete radi u kućanstvu i nalazi li se u opasnosti, stoga je potreban veliki oprez i određene intervencije u kućanstvu (Pagliuca i sur., 2009; prema Feketić, 2018). Isti autori navode teškoće na području zdravstvene skrbi o djetetu. Slijepi roditelji ne mogu vidjeti je li se dijete ozlijedilo, predvidjeti potencijalno opasne situacije ili neke druge znakove bolesti djeteta. U današnje vrijeme je ipak situacija znatno jednostavnija, barem kada govorimo o zdravstvenoj njezi, jer postoje prilagodbe kao što su govorni toplomjeri, lijekovi označeni na Brailleovom pismu i slično. Nalazi nešto starijeg istraživanja provedenog 1989. pokazuju postojanje teškoća u nadziranju djeteta prilikom kretanja slijepih roditelja s malom djecom izvan doma. Slijepi roditelji moraju čvrsto držati dijete za ruku i ono se ne smije ni na trenutak udaljiti od roditelja jer ga slijepa osoba tada ne može nadzirati. Javljaju se i teškoće u korištenju bijelog štapa jer je slijepom roditelju zahtjevno prilikom kretanja bijelim štapom paziti na sebe, dijete i na prepreke. Isto tako, slijepi roditelji imaju teškoće prilikom kretanja s djetetom u dječjim kolicima. Slijepi osobe nisu u mogućnosti gurati kolica ispred sebe jer na taj način ne mogu koristiti bijeli štap ili psa vodiča koji bi signalizirali prepreke (Deshen i Deshen, 1989). Prilikom aktivnosti hranjenja djece, osobe oštećenog vida moraju imati obje ruke slobodne za tu aktivnost kako bi jednom rukom mogli dodirivati djetetovu glavu, kako bi znali gdje se nalaze usta, dok drugom rukom hrane dijete (Cesario i sur., 2016). Osim prethodno nabrojanih teškoća koje su usmjerene uglavnom na zadovoljavanje fizioloških potreba, još jedan veliki problem s kojim se susreću slijepi roditelji su predrasude. Osobe s invaliditetom, a tako i osobe oštećena vida susreću se s različitim negativnim iskustvima koji su rezultat pogrešne percepcije javnosti i stereotipa. Predrasude utječu na osjećaj samopouzdanja slijepog roditelja i na osjećaj njegove kompetentnosti kao roditelja (Feketić, 2018).

1.3 ODNOSI UNUTAR OBITELJI

Unutar svake obitelji postoje tri podsustava koja djeluju relativno neovisno jedan o drugom:

1.3.1 PARTNERSKI ODNOSI

Partnerski odnosi su odnosi dvaju ljudskih bića, koji sadrže nešto posebno, nešto što drugi odnosi između dvaju bića nemaju (Obradović, Svilar Blažinić i Lukinac, 2012; prema Svilar Blažinić, 2014). Partnerski odnosi, više su od prijateljskih odnosa, više su i od ljubavnih odnosa, poslovnih odnosa i seksualnih odnosa. Ono po čemu su partnerski odnosi specifični su međuovisnost i stvorena intimnost među partnerima. Dakle, partnerski odnos može se zamisliti kao odnos u kojem postoji snažna i dugotrajna međuovisnost u različitim područjima života, izgrađena intimnost te moguć i/ili ostvaren seksualni odnos (Svilar Blažinić, 2014).

Doživljaj partnerskog odnosa ovisi o tome koliko je on sličan zamišljenom idealnom partnerskom odnosu (Obradović, Svilar Blažinić i Lukinac, 2012; prema Svilar Blažinić, 2014). Ispunjavanje postavljenih kriterija dovodi do zadovoljstva partnerskom vezom, dok, s druge strane, njihovo neispunjavanje proizvodi nezadovoljstvo u vezi. Dobri partnerski odnosi temelje se na realnim očekivanjima partnera. Realna su očekivanja da će partner imati dobrih osobina, ali i nedostataka, te da odnos neće uvijek biti savršen, nego da će postojati bolja i lošija razdoblja. Također, realno je očekivati i da neće sve ovisiti o jednom partneru, nego da će se oba partnera potruditi da odnos održe i poboljšaju. Za dobre partnerske odnose tipično je da su partneri zadovoljni time kako partner ispunjava njihove kriterije. Pojedinci imaju realna očekivanja od partnera te umjerene kriterije, znaju prihvatiti ono što se ne da promijeniti, popraviti ili zamijeniti drugim, savršениjim partnerom. Njihovi se odnosi sastoje od međusobnih izjava i ponašanja koje potvrđuju partnerovu vrijednost. Kritika je rijetka, a međusobne izjave koje potvrđuju ljubav, poštovanje i obzirnost dovode do sve dubljeg odnosa bliskosti i povezanosti. Partneri zadovoljni bračnim odnosima više međusobno komuniciraju (verbalno i neverbalno), pokazuju osjetljivost za osjećaje i potrebe onog drugog u vezi, ne zanemarujući istovremeno vlastite želje i potrebe te imaju slične načine funkcioniranja. Uspjeh njihova odnosa leži upravo u postignutoj ravnoteži međusobnih interakcija i emotivne razmjene (Brajović Car i Hadži Pešić, 2011; Yoo, Bartle-Haring, Day i Gangamma, 2013; prema Svilar Blažinić, 2014). Nasuprot tome, nezadovoljavajući će odnosi biti češći u vezama u kojima su kriteriji jednog od partnera nerealno visoki, tako da ih drugi partner ne može ispuniti. Stoga nezadovoljni partner pokušava "preodgojiti" partnera svojim

prigovorima, kritikama i ubojitim pogledom. Takvi odnosi dovode do negativnih emocija: ljutnje, agresije, tuge i povrijeđenosti (Svilar Blažinić, 2014).

1.3.2 ODNOSI RODITELJ-DIJETE

Partnerski odnosi utječu i na dobrobit djece i njihov razvoj. Dobri partnerski odnosi djeluju povoljno na djecu i njihov razvoj, a loši partnerski odnosi djeluju nepovoljno na djecu i njihov razvoj. Svaki roditelj zasebno, a i međusobni odnos roditelja imaju važan i dugotrajan utjecaj na djecu. Isto tako, svako dijete svojom osobnošću utječe na roditelje, koji, sukladno svom doživljaju i shvaćanju roditeljstva, oblikuju svoje ponašanje prema djetetu, ali i prema drugom partneru (Čudina Obradović i Obradović, 2003).

Lamb i Nash (1989) navode četiri modela koji pokušavaju objasniti povezanost odnosa djeteta – roditelj i djeteta – djeteta. Prvi model – model vezanosti naglašava važnost socijalnosti koju djeteta razvija u kontaktu s majkom i koja je prethodnica socijalnosti koju će djeteta pokazivati u odnosu s vršnjacima. Drugim riječima, forma socijalnih odnosa koju djeteta stječe u najranijoj dobi pretpostavka je formi socijalnih odnosa koju će ono rabiti u izvanobiteljskim okružjima. Drugi model – dvosmjerni model govori o dvosmjernom utjecaju odnosa djeteta-vršnjak i odnosa djeteta-majka. Prema tom modelu dva su oblika međudjelovanja. Interakcija djeteta s majkom utječe na interakciju djeteta s vršnjacima, ali i obrnuto, interakcija djeteta s vršnjacima utječe na interakciju djeteta s majkom. Treći model – model temperamenta govori o urođenim predispozicijama za veću ili manju socijalnost koju djeteta pokazuje u interakciji sa socijalnom okolinom. Četvrti model – model socijalne mreže govori o sasvim različitim mehanizmima na kojima se temelji interakcija u obitelji i interakcija s vršnjacima. Specifični obrasci ponašanja stječu se u interakciji sa specifičnim socijalnim čimbenicima, čineći tako strukturalnu razliku između odnosa u obitelji i odnosa s vršnjacima.

1.3.3 ODNOSI BRAĆE I SESTARA

Odnos braće i sestara jedan je od temeljnih odnosa u životu čovjeka iz razloga što je najčešće upravo taj odnos najdugotrajnija obiteljska veza. Na povezanost braće i sestara utječe obiteljska dinamika, kao i konstelacija značajki braće i sestara te uzorci interakcija unutar obitelji (D'Arcy, Flynn, McCarthy, O'Connor, Tierney, 2002; prema Wagner Jakab i sur., 2006).

Wagner Jakab, Cvitković i Hojanić (2006) navode da braća i sestre imaju moćan utjecaj na život pojedinca. Oni su također i čimbenici procesa socijalizacije. Braća i sestre kroz uzajamnu međuovisnost savladavaju vještine suradnje, kompromisa te pružanja međusobne

potpore. U ranim godinama socijalizacijske interakcije braće i sestara pružaju važan kontekst za razvoj socijalnih, jezičnih i motoričkih vještina. Tijekom procesa učenja i vježbanja uloga, djetete ne uči samo svoju ulogu već i dopunsku. Unatoč genetičkoj sličnosti, braća i sestre mogu imati vrlo različite značajke ličnosti i temperament. To često može dovesti do povećanog rizika za konfliktne situacije među njima. Osobnost djeteta i temperament mogu imati veliki utjecaj na njegov odnos s bratom ili sestrom, ali istraživanja su pokazala kako je kod školske djece i adolescenata taj odnos usmjeren uglavnom u pozitivnom smjeru. Što se tiče školske dobi, istraživanja pokazuju da su školska djeca koja imaju braću i sestre ustrajna, suradljivija i omiljenija u odnosu na djecu jedince koji pokazuju veću razinu egocentričnosti (Jiao, Ji i Jing, 1986; prema Wagner Jakab i sur., 2006).

1.4 OBITELJ I STRES

Stresom se definiraju događaji koji ugrožavaju unutarnju ravnotežu svakog pojedinca. Prema intenzitetu kojim događaji utječu na nas, razlikujemo dvije vrste stresa: stres koji se koristi za prilagodbu na manje teške događaje (događaje svakodnevnog života) i distres ili krizu koji se koristi za efekte događaja na koje se teže prilagođavamo. Pojam eustres, predstavlja stres svakodnevnog života, čitav niz događaja kojima smo izloženi, a da često i ne razmišljamo o njihovom utjecaju na nas. Radi se o sveprisutnom fenomenu koji može biti prisutan dulje ili kraće vremensko razdoblje, a mogu ga izazvati najčešće negativni, ali i pozitivni događaji. (Christensen, 2000).

Terminom distresa ili krize opisuju se efekti neugodnih, negativnih ili pozitivnih događaja koji značajno utječu na naš život, mijenjajući njegove osnovne postavke i s njima se u pravilu teško nositi. Kod ovakvih događaja dotadašnji načini prilagodbe ne pomažu i zahtijevaju mobilizaciju dodatnih psiholoških potencijala. Ovi događaji u pravilu su negativni, ali mogu biti i pozitivni. Primjeri negativnih događaja koji mogu izazvati krizu su smrt bliske osobe, gubitak posla, teška bolest ili bolest članova obitelji kao i prisutnost invaliditeta ili teškoće u razvoju kod djece. Primjeri pozitivnih događaja su preseljenje, novo radno mjesto, sklapanje bračne zajednice. Svaki od ovih događaja neće izazvati kriznu situaciju kod svih ljudi, već će to ovisiti o značajkama same osobe, o vrsti događaja i načinu njegova proživljavanja. Teže se podnose iznenadni i snažni događaji koji predstavljaju emocionalno opterećenje. Naravno da će stresu i krizi biti podložnije preosjetljive osobe koje su prethodno bile izložene nekim drugim stresnim događajima (Christensen, 2000).

Nabrajajući stresne događaje može se zamijetiti da su neki od njih nastupili zbog dominantno vanjskih čimbenika, dok su drugi povezani s poremećajem obiteljskih odnosa odnosno proizlaze iz same obitelji. Dakle, može se zaključiti da između obitelji i stresnih događaja postoji dvosmjerna veza. Bez obzira jesu li događaji proizašli iz vanjskog okruženja ili unutarnjeg, oni snažno utječu na pojedinca, a preko pojedinca i na cijelu obiteljsku strukturu (Ackerman, 1958).

1.4.1 UTJECAJ VANJSKIH STRESORA NA OBITELJ

Wagner Jakab (2008) navodi da utjecaj koji vanjski stresni događaji kao što su problemi na poslu ili u školi imaju na pojedinca ovisi o podršci koju pojedinac ostvaruje u obitelji. Ukoliko su u obitelji jasno definirane uloge, granice, hijerarhijska struktura i dobro razvijeni mehanizmi regulacije i nošenja sa stresom, obitelj može i vrlo vjerojatno će odigrati veoma važnu ulogu u pružanju potpore pojedincu u prevladavanju krizne ili stresne situacije. Osjećaj pripadnosti obitelji, ugođaj doma, topline, podrška, razumijevanje i suosjećanje nezamjenjivi su čimbenici pri izlasku iz krizne situacije. Podrška obitelji ovisi kako o vrsti i trajanju događaja, tako i o tome u kojoj mjeri taj događaj remeti obiteljsku unutarnju ravnotežu.

1.4.2 UTJECAJ UNUTARNJIH STRESORA

Obitelj može biti i izvor stresa ako ne uspijeva prevladati zahtjeve razvojnih faza i životnih ciklusa. Poremećaj unutar obitelji može nastupiti u bilo kojoj fazi životnog ciklusa. Primjerice, prilikom zasnivanja obitelji partneri mogu imati poteškoća pri razrješavanju ovisnosti o primarnim obiteljima, kao i prihvaćanju novih zrelih uloga odgovornog supruga ili supruge. Prilikom rođenja djeteta roditelji mogu imati poteškoća u prihvaćanju roditeljskih obaveza ili odbijati pomoć starijih članova obitelji zbog nesigurnosti, straha od gubitka samostalnosti i neovisnosti i slično (Bryner, 2001).

Obitelji su različite i različito reagiraju na pojedine stresne situacije. U obiteljima u kojima se javljaju teškoće u razvoju ili invaliditet člana obitelji događa se mnoštvo emocionalnih odgovora kod članova obitelji. Neke obitelji smatrat će to velikom nepravdom, ali će se također i usmjeriti na pozitivnosti koje je prisutnost teškoće unijela u njihovu obitelj i tako ojačati obiteljsku koheziju. Takvo iskustvo može pojačati osjećaj zajedništva cijele obitelji. Druge će obitelji na teškoće gledati kao na teret, krizu i dodatni stres za fizičko, emocionalno i financijsko funkcioniranje obitelji te će se struktura obitelji trajno narušiti (Gwendolyn, 2002).

1.5 MEHANIZMI SUOČAVANJA SA STRESOM

Suočavanje je konstantan proces mijenjanja kognitivnih i bihevioralnih napora radi smanjenja ili svladavanja određenih eksternalnih i/ili internalnih zahtjeva iz okoline koji su percipirani kao opterećujući i toliko kompleksni da nadilaze osobne resurse kojima se raspolaže. Ovakva definicija suočavanja usmjerena je na proces, a ne na osobine jer govori o tome što osoba stvarno misli ili poduzima u karakterističnom kontekstu te o promjenama tih misli i akcija do kojih dolazi u različitim situacijama ili unutar istog događaja u vremenu u kojem je taj događaj trajao (Lazarus i Folkman, 2004; prema Vundać, 2019).

Suočavanje se može podijeliti na dvije temeljne funkcije koje djeluju na stresne reakcije: one u kojima se mehanizmi suočavanja mogu koristiti radi kontrole ili mijenjanja problema koji uzrokuje stres i patnju (suočavanje usmjereno na problem) te mehanizmi suočavanja koji su usmjereni na upravljanje emocionalnim reakcijama na problem (suočavanje usmjereno na emocije) (Folkman i Lazarus, 1980; Folkman i Lazarus, 2004; prema Vundać 2019).

1.5.1 SUOČAVANJE USMJERENO NA PROBLEM

Mehanizmi suočavanja usmjereni na problem podudaraju se sa strategijama koje se koriste za rješavanje problema općenito. Napori usmjereni na problem nerijetko su usmjereni na samu definiciju problema, traženje alternativnih rješenja, vaganje alternativa s obzirom na njihovu dobrobit, odabir alternative i primjena iste tj. djelovanje na problem. To podrazumijeva kontroliranje i mijenjanje okolinskih zahtjeva, barijera, pritisaka i tome slično. No suočavanje usmjereno na problem ipak ima širu domenu jer nije samo usmjeren na okolinu, već uključuje i strategije usmjerene prema unutra, odnosno motivacijske i kognitivne promjene kao što su mijenjanje razine težnji i želja, smanjivanje ego uključenosti, razvijanje novih oblika ponašanja ili učenje novih vještina i načina postupanja (Lazarus i Folkman, 2004). Dakle usmjeravanjem na problem i rješavanjem problema mijenja se odnos osoba-okolina, bilo putem konkretne i planirane akcije (vrsta strategija usmjerenih na problem) ili ponovljenim kognitivnim procjenjivanjem (vrsta strategija usmjerenih prema unutra) (Lazarus i Folkman, 2004; prema Vundać, 2019).

1.5.2 SUOČAVANJE USMJERENO NA EMOCIJE

Kada se govori o mehanizmima suočavanja koji su usmjereni na emocije i unutarnje stanje, misli se na grupu mehanizama koja se sastoji od kognitivnih procesa čiji je cilj umanjivanje emocionalne boli, a tu spadaju strategije poput izbjegavanja, umanjivanja, odbijanja, selektivna pažnja, pozitivne usporedbe te isticanje pozitivnih točaka u negativnim događajima. Uz to, postoji i način suočavanja koji uključuje kognitivne procese usmjerene na

povećanje emocionalne boli i tegobe. Osobe koriste ovakve načine suočavanja kako bi nakon doživljene akutne boli mogli osjetiti olakšanje. Okupirani su samooptuživanjem i samokažnjavanjem te se tako pokreću i motiviraju na djelovanje i suočavanje s problemskom situacijom (Lazarus i Folkman, 2004). Ukratko, emocijama usmjereno suočavanje ima za funkciju smanjivanje ili lakše podnošenje emocionalnog uzbuđenja izazvanog stresnim događajem. Ako osoba uspije ne misliti na izvor stresa, barem privremeno neće ju opterećivati. U suočavanje usmjereno na emocije ubrajamo izražavanje osjećaja i podršku iz okoline (traženje savjeta, emocionalna podrška, razgovor s bliskim osobama...). Ovaj način suočavanja prevladava u situacijama u kojima je procijenjeno da nije moguće kontrolirati stresne događaje ili njihove ishode (Lazarus, 1993; prema Vundać 2019).

1.5.3 SUOČAVANJE IZBJEGAVANJEM

Treći način suočavanja, suočavanje izbjegavanjem, odnosi se na isključivanje i udaljavanje od izvora stresa ili psihosomatskih reakcija stresa pomoću kognitivnih, emocionalnih ili akcijskih napora. Neki od takvih mehanizama suočavanja su: negiranje istine, nepoduzimanje akcija da se riješi problem, povlačenje, udaljavanje od problema, potiskivanje emocija, maštanje, sanjarenje, prekomjerno konzumiranje alkohola, droga i ostalih ovisnosti, samodestruktivno i neprilagođeno ponašanje i ostalo. Zapravo ovakav mehanizam suočavanja uključuje i strategije usmjerene na problem i strategije usmjerene na emocije, ali s negativnim predznakom (potiskivanje emocija, izbjegavanje istine, maštanje, bavljenje zamjenskim aktivnostima...) (Ender i Parker, 1990; prema Vundać, 2019).

Neovisno o mehanizmu suočavanja sa stresom koje osobe koriste, osjećaj pripadnosti obitelji, razumijevanje i mnogi drugi čimbenici utječu na izlaz iz krizne situacije. Dakle, količina i kvaliteta podrške je vrlo važna, posebice u situacijama prisutnosti invaliditeta jednog ili više članova obitelji.

1.6 SUSTAVI PODRŠKE RODITELJIMA OŠTEĆENA VIDA

Socijalna podrška može se definirati kao percipirana briga, poštovanje ili pomoć koju osoba prima od drugih ljudi ili grupa ljudi (Sarafino, 2002). Socijalnu podršku možemo podijeliti na neformalnu koju pružaju članovi roditeljeve osobne socijalne mreže (prijatelji, rodbina, susjedi i sl.) te na formalnu podršku koju roditelji primaju putem usluga i aktivnosti javnih institucija sustava zdravstva, obrazovanja i/ili socijalne skrbi te njihovom suradnjom s organizacijama civilnog društva (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Istraživanje Leutar i Štambuk (2007) pokazuje da osobe s invaliditetom najveću potporu dobivaju od djece, zatim od supružnika, a odmah nakon toga su roditelji i prijatelji. Od formalnih oblika podrške, odnosno institucija, obitelji najveću podršku dobivaju od Crkve, zatim nevladinih organizacija, obrazovnih i socijalnih ustanova, te naposljetku od predstavnika županija i političara. Ispitanici uglavnom iskazuju nezadovoljstvo količinom dobivene formalne podrške, dok su zadovoljni količinom dobivene podrške od strane članova obitelji, rodbine i prijatelja.

Što se tiče područja oštećenja vida, Jorge i suradnici (2014) pokazuju da najveću podršku slijepi roditelji imaju od svojih roditelja koji su spremni u bilo kojem trenutku pomoći u brizi za dijete. Kao i kod cjelokupne populacije osoba s invaliditetom, osobe oštećena vida također nažalost iskazuju nezadovoljstvo količinom formalne podrške koju dobivaju.

Zbog svih ranije navedenih teškoća s kojima se susreću roditelji, a i povećane razine stresa koji nastaje kao posljedica zahtjevnosti roditeljske uloge, slijepim roditeljima je socijalna podrška izrazito važna. Općenito, kroz pregled istraživanja i radova vezanih uz oštećenje vida i obiteljskih odnosa pokazuje kako osobe oštećena vida uz teškoće koje sa sobom nosi samo roditeljstvo, još imaju i teškoće koje proizlaze iz invaliditeta osobe. Dvostruki izazovi s kojima se osobe oštećena vida nose u roditeljstvu i njihov utjecaj na odnose unutar same obitelji samo su jedan od razloga zbog kojih je za temu ovog rada odabrana upravo problematika kvalitete obiteljskih odnosa na nekoliko razina u obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje vida. Uz kvalitetu obiteljskih odnosa, u radu će fokus biti stavljen i na mehanizme suočavanja sa stresom koji doprinose uspostavljanju obiteljske ravnoteže i razvoju povoljne obiteljske klime i obiteljske kohezivnosti. Također, ispitat će se i što bi članovima obitelji trebalo kao podrška, kako formalna od strane sustava, tako i neformalna od strane uže i šire obitelji, prijatelja, susjedstva i slično, a pomoglo bi im u negovanju obiteljskih odnosa.

2. METODOLOGIJA

2.1 PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada je opisati obiteljske odnose u obitelji u kojoj oba roditelja imaju oštećenje vida na tri razine: partnerski odnosi, odnosi roditelj-dijete te odnosi braće i sestara.

U svrhu ovog istraživanja oblikovano je pet istraživačkih pitanja kojima se nastojala početno obuhvatiti istraživana tema:

1. Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?
2. Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelj-dijete?
3. Kakva je kvaliteta odnosa na razini braće i sestara?
4. Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže?
5. Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i negovanju obiteljskih odnosa?

2.2 METODE PRIKUPLJANJA I ANALIZE PODATAKA

S obzirom na navedeni cilj istraživanja te postavljena istraživačka pitanja u istraživanju je korišten kvalitativni pristup prikupljanja podataka. Pri tome je korišten polustrukturirani intervju kao tehnika prikupljanja podataka- metoda prikupljanja podataka pri kojoj istraživač ima unaprijed pripremljen podsjetnik za intervju koji sadrži teme i okvirna pitanja o kojima želi razgovarati sa ispitanikom, ali slijedi logiku razgovora i slobodu ispitanika u odgovaranju pri čemu mora paziti da su obuhvaćene sve teme (Tkalac Verčić i sur., 2010).

Osmišljen je sporazum istraživača i sudionika istraživanja kojim ispitanik daje privolu za sudjelovanje u istraživanju. Redoslijed postavljanja pitanja u intervjuu prati postavljena istraživačka pitanja.

Provođenje intervjua snimano je audio zapisom o čemu su sudionici bili prethodno upoznati i upitani za suglasnost za snimanje. Snimljeni audio zapis služio je isključivo za prijepis sadržaja u svrhu analize podataka. U prosjeku je intervju sa svakim sudionikom trajao 30 minuta. U analizi podataka anonimnost ispitanika je zajamčena na način da se ne otkriva njihov identitet.

Kako je ambicija većine istraživanja provjeriti postojanje pretpostavljene veze između događaja, pojava ili ponašanja, tako se u kvalitativnim istraživanjima nastoji pretpostaviti

moćući ishodi o postojanju veza između ispitivanih pojava, pa i uzročno-posljedičnih. Pri tome je, kao i u svakom istraživanju, za valjano zaključivanje nužno procjenjivati vjerojatnost alternativnih objašnjenja nađenih odnosa. Ako su alternativna objašnjenja nađenih rezultata vjerojatna, smatra se da istraživanje nema unutarnju valjanost. Unutarnja valjanost je vjerojatnost stvarnog postojanja povezanosti između pojava koje se istražuju i male vjerojatnosti da su alternativna objašnjenja točnija. Slično vrijedi i za valjanost samih podataka. Postavlja se pitanje jesu li podaci zaista odraz onoga što istraživač za njih tvrdi ili se radi o istraživačevom neizbježnom iskrivljavanju stvarnih podataka zbog njegovih vlastitih osobina, ponašanja i promjena tijekom prikupljanja podataka. Dakle, velika je odgovornost na istraživaču da se osigura što je moguće veća kvaliteta podataka i valjanost zaključivanja na temelju njih (Koller-Trbović i Žižak, 2008).

Provedeno istraživanje u svojoj fazi planiranja, provedbe i prikazivanje rezultata slijedi načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006). Poseban naglasak u ovom istraživanju usmjeren je na poštivanje članka 2 ovog kodeksa u dijelu kojim se ističe kako se *„rezultati znanstvenih istraživanja, prikupljaju se u skladu s najvišim standardima etičke i znanstvene prakse, poštujući najviše tehničke standarde“* te kako se podrazumijeva da *“prikazani rezultati istraživanja u bilo kojem obliku dosljedno odgovaraju provedenim istraživanjima te ni u najmanjoj mjeri ne postoji izmišljanje, krivotvorenje ili plagiranje podataka, rezultata, ideja, postupaka ili riječi u postupcima predlaganja, provođenja, revizije ili prikazivanja istraživanja“* (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Također posebna se briga u istraživanju vodila o zaštiti ispitanika *„pri tome je potrebno jamčiti dragovoljno sudjelovanje svih ispitanika, povjerljivost, tajnost i anonimnost podataka o ispitanicima te povoljan omjer boljitka/rizika za ispitanike“*. (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006).

2.2.1 PROTOKOL ISTRAŽIVANJA

1. prikupljanje literature,
2. obrada prikupljene literature,
3. formiranje problemskih pitanja,
4. konstrukcija intervjua,
5. kontaktiranje ispitanika i dobivanje suglasnosti,
6. provođenje intervjua (prikupljanje podataka),
7. transkripcija intervjua,

8. formiranje baze podataka,
9. obrada prikupljenih podataka.

2.2.2 SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

U istraživanju se koristio namjerni odabir sudionika istraživanja. Ciljano se pronašao sudionik koji je, s obzirom na temu istraživanja, bio najprikladniji. Namjerno uzorkovanje definira se kao tehnika u kojoj se odabir sudionika vrši po određenom kriteriju, koji osigurava ili veću homogenost ili što bolju informiranost sudionika o temi razgovora (Miles, Huberman, 1994)

Kriterij za odabir sudionika je da sudionici budu članovi obitelji u kojoj je oštećenje vida prisutno kod oba roditelja kako bi svojim karakteristikama odgovarali temi istraživanja. Ispitanici i ispitivač poznaju se otprije i imaju razvijen odnos međusobnog povjerenja te su u istraživanje pozvani izravnim kontaktom s istraživačem. Prije provedbe, svakom ispitaniku objašnjen je cilj i način istraživanja, važnost istraživanja, prava koja ima prilikom sudjelovanja u istraživanju te je dogovoreno mjesto i vrijeme provedbe. Prije same provedbe sudionik je potpisao Sporazum istraživača i sudionika istraživanja osmišljen za potrebe ovog istraživanja.

U istraživanju su sudjelovala četiri člana peteročlane obitelji iz Zagreba, roditelji i dvije kćeri. Otac, kronološke dobi 58 godina je visoko slabovidan, a majka, kronološke dobi 59 godina je potpuno slijepa. Kćeri, kronološke dobi 25 i 21 godine su studentice bez oštećenja vida. U istraživanju nije sudjelovao sin zbog dužeg izbivanja. Otac je zaposlen, a majka je u mirovini. U istom kućanstvu žive roditelji i dvije kćeri, te s njima ne živi sin kronološke dobi 23 godine. Intervju se provodio individualno sa svakim članom obitelji u njihovom obiteljskom domu. Intervjui su provedeni u dva susreta. Prilikom provođenja intervjua atmosfera je bila ugodna i opuštena, sudionici suradljivi i rado i opširno odgovarali na pitanja.

3. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA

Kao način obrade podataka koristila se tematska analiza sadržaja. Unutar tematske analize korištena je realistička metoda (realisticmethod) koja predstavlja iskustva, značenja i doživljaje stvarnosti sudionika (Braun i Clarke, 2006). Također, koristio se pristup teoretske tematske analize (theoreticalthematicanalysis) (Braun i Clarke, 2006) odnosno dolaženje do rezultata "odozgo prema dolje" odnosno polazi se od teorijskih pretpostavki prema podacima.

Ovisno o razini na kojoj će teme biti prepoznate korištena je semantička analiza (Braun i Clarke, 2006). Semantička analiza tema znači da se ne traže značenja izvan onoga što su sudionici rekli pokušavajući tako razumjeti što ljudi govore, što predstavlja njihovo mišljenje, kako ga oni objašnjavaju i što temeljem njihovog mišljenja proizlazi.

Analiza podataka se odvijala kroz postupak kodiranja, kao jedan od načina analiziranja kvalitativne građe. U fazi prije kodiranja (*'precodingphase'*) transkribirao se tekst iz intervjua te su se pripremile bilješke s opservacija. Koraci kodiranja u tematskoj analizi su: otvoreno kodiranje kojim se izjave sudionika oblikuje u kodove i/ili potkategorije; zatim traženje kategorija odnosno pripitivanje koje potkategorije čine koju nadređenu kategoriju u smislu nekih specifičnosti u značenju ili nekih sličnosti u značenjima koje pridaje više sudionika (Braun, Clarke, 2006).

U nastavku poglavlja slijedi primjer postupka kodiranja za sva istraživačka pitanja, a prema principima tematske analize (Tablica 1.) :

1. ISTRAŽIVAČKO PITANJE: „Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?“			
TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA PARTNERSKIH ODNOSA RODITELJA IZ PERSPEKTIVE NAJSTARIJEG DJETETA			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEME	POTKATEGORIJE (specifičnosti kategorija u pojedinim potkategorijama)
„Moji roditelji se super slažu... sve odluke donose dogovorno... kod nekih problema i dilema pita mamu što da napravi i kako da postupi. Međusobno jako puno pričaju... sve zajedno prokomentiraju i donose zajedno odluke, iako je tata taj čija je zadnja. „	DOBRO SLAGANJE RODITELJA POSTOJANJE KOMPROMISA UVAŽAVANJE MAMINOG MIŠLJENJA (TRAŽENJE SAVJETA) OTVORENA KOMUNIKACIJA DOMINANTNOST OCA	SKLADNOST PARTNERSKIH ODNOSA RODITELJA DOMINANTNOST OCA	Dobro slaganje roditelja Postojanje kompromisa Otvorena komunikacija Dominantnost oca

... "Po govoru mu može skužiti kada nešto nije u redu i zna postupiti kako treba. A tata, muški k'o muški..."	MAJČINA OSJETLJIVOST NA OČEVE EMOCIJE OČEVA NEDOVOLJNA OSJETLJIVOST NA MAJČINE EMOCIJE	PRISUTNA OSJETLJIVOST NA EMOCIJE PARTNERA	Razlike u osjetljivosti na emocije partnera
... "to što oboje imaju problema s vidom omogućava da se oni međusobno bolje razumiju... Nema nekakvih tenzija između njih zbog oštećenja vida... Oboje su aktivni i nemaju straha jedan za drugog. Kod puno aktivnosti se oni nadopunjavaju..."	BOLJE RAZUMIJEVANJE ZBOG PRISUTNOSTI OV NEPOSTOJANJE TENZIJA ZBOG OV POSTOJANJE POVJERENJA	POZITIVNI PARTNERSKI ODNOSI UNATOČ OV	Obostrano OV učvršćuje partnerski odnos roditelja
... "oni su zadovoljni kako jedno drugo podržavaju... uskaču jedan drugome... Što se tiče psihičke podrške, jedno drugo stalno potiču na to da budu aktivni, da nemaju ograničenja zbog svoje sljepoće i slabovidnosti	ZADOVOLJAVAJUĆA RAZINA PODRŠKE PRUŽANJE POMOĆI PREMA POTREBI POTICANJE NA VOĐENJE AKTIVNOG ŽIVOTA	POSTOJANJE FIZIČKE PODRŠKE POSTOJANJE PSIHIČKE PODRŠKE	Percipirano zadovoljstvo međusobnom potporom u partnerskom odnosu roditelja od strane djeteta

2. ISTRAŽIVAČKO PITANJE: „Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelja-dijete?”

TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA ODNOSA RODITELJA I DJECE IZ PERSPEKTIVE NAJSTARIJEG DJETETA

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEM E	POTKATEGORIJE (specifičnosti kategorija u pojedinim potkategorijama)
... "Super. S mamom imam jedan izrazito prijateljski odnos... Tata je više autoritet. Primjer autoritativnog roditelja, u svemu se znaju granice, a s velikom količinom ljubavi i pažnje. A mama, mama je čista ljubav. Kad god imam neki problem, s njima mogu razgovarati, puni su razumijevanja. U	PRIJATELJSKI ODNOS S MAJKOM RAZLIČITOST RODITELJSKIH STILOVA OTVORENOST RAZGOVORA PRUŽANJE POTPORE I RAZUMIJEVANJE PRILIKOM	PRISUTNOST VIŠE ODGOJNIH STILOVA RODITELJA OTVOREN ODNOS S RODITELJIMA	Topao, prijateljski odnos s majkom Topao odnos s ocem uz dozu kontrole Otvorena komunikacija s

<p>razgovoru s mamom ne moram birati riječi i mogu joj bez problema reći za svaki problem, dok s tatom isto tako mogu, ali uvijek biram o tome razgovarati s mamom.“</p>	<p>RJEŠAVANJA PROBLEMA</p>		<p>oba roditelja</p>
<p>...“Sada ne. Prije, dok smo mi bili manji su sve obaveze padale na mene jer sam ja bila najstarija, ali sada kada smo odrasli i dijelimo sve obaveze međusobno nema nikakvih problema... nismo nikad ni naše međusobne odnose podređivali tome što oni ne vide.”</p>	<p>POSTOJANJE DODATNIH OBAVEZA KOD NAJSTARIJEG DJETETA</p> <p>NEPOSTOJANJE UTJECAJA OV NA ODNOS S RODITELJIMA</p>	<p>NEPOSTOJANJE UTJECAJA OV NA ODNOS S RODITELJIMA</p>	<p>Prihvatanje prisutnosti OV i zadovoljstvo formiranim odnosima s roditeljima</p>
<p>...“ništa ne bih promijenila u sadašnjem odnosu s roditeljima“...</p>	<p>ZADOVOLJSTVO TRENUTNIM ODNOSOM S RODITELJIMA</p>	<p>ZADOVOLJSTVO ODNOSOM S RODITELJIMA</p>	
<p>“Smatram da su moji roditelji jako uspješni roditelji. Usudila bih se reći da su uspješniji od velike većine roditelja koji nemaju nikakvih problema.“</p>	<p>USPJEŠNOST RODITELJA U RODITELJSKOJ ULOZI</p> <p>PERCIPIRANA BOLJA USPJEŠNOST OD VIDEĆE POPULACIJE</p>	<p>POZITIVAN STAV DJETETA O OSTVARIVANJU RODITELJSKE ULOGE VLASTITIH RODITELJA</p>	
<p>“Uvijek je bilo propitkivanja od drugih ljudi koji nas ne znaju dobro kako će oni to uspjeti. ... oni se nikad nisu dali smesti. Nikad nisu kukali da im je potrebna pomoć, da im je teško, uvijek su se nekako snalazili. Mi smo uvijek uskakali i pomagali kad god smo mogli. A i oni koji nas bolje znaju su nas podržavali. Možda ih je to čak i ohrabrivalo da nastave dalje”</p>	<p>SUMNJE OKOLINE U RODITELJSKE SPOSOBNOSTI ZBOG OV</p> <p>USPJEŠNA REALIZACIJA RODITELJSKE ULOGE UNATOČ SUSRETANJU SA NEGATIVNIM STAVOVIMA</p> <p>PODRŽAVAJUĆA BLIŽA OKOLINA</p>	<p>NEPOSTOJANJE UTJECAJA NEGATIVNIH STAVOVA OKOLINE NA OSTVARIVANJE RODITELJSKE ULOGE</p>	<p>Dobre strategije nošenja sa predrasudama okoline</p>

3. ISTRAŽIVAČKO PITANJE: „Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa braće i sestara?“

TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA ODNOSA BRAĆE I SESTARA IZ PERSPEKTIVE NAJSTARIJEG DJETETA

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEM E	POTKATEGORIJE(specifičnosti kategorija u pojedinim potkategorijama)
<p>“A. i M. su nekako čini mi se osjetljiviji na to se od mene. Ja sam bila najstarija i uvijek je sve padalo na mene, dok su oni nešto manje bili uključeni kad su bili manji. Danas svi jednako sudjelujemo. I sad brat neko vrijeme ne živi s nama pa je dosta osjetljiv na njih...Tako da ja i on znamo imati nesuglasice što se tiče njihove sigurnosti... Ali sve u svemu, većinu vremena se dobro slažemo i uspijemo dogovoriti što ćemo i kako ćemo.”...</p>	<p>OSJETLJIVOST MLAĐE SESTRE I BRATA NA OV RODITELJA</p> <p>POSTOJANJE DODATNIH OBAVEZA KOD NAJSTARIJEG DJETETA</p> <p>MANJE NESUGLASICE ZBOG ZABRINUTOSTI ZA RODITELJE</p> <p>POSTOJANJE KOMPROMISA IZMEĐU BRAĆE I SESTARA</p>	<p>POSTOJANJE DODATNIH OBAVEZA KOD NAJSTARIJEG DJETETA</p> <p>NEPOSTOJANJE UTJECAJA OV NA ODNOS BRAĆE I SESTARA</p>	<p>Dobro slaganje braće i sestara bez obzira na prisutnost OV</p>
<p>... "nikad nismo imali problema oko dogovora tko će što... Od malena smo naučeni da se trebamo dogovorno odrediti tko će bez ikakvih tenzija. Kad je za njih nama ništa nije problem, jer stvarno su nam sve pružili u životu i mi smo svjesni toga. Naše svađe su češće vezane uz neke druge stvari a ne obaveze oko roditelja”...</p>	<p>POSTOJANJE KOMPROMISA VEZANO UZ POMOĆ RODITELJIMA</p> <p>SVJESNOST O VAŽNOSTI NJIHOVE POMOĆI RODITELJIMA</p> <p>POSTOJANJE NESUGLASICA NEVEZANO ZA OV RODITELJA</p>	<p>PRISUTNA SURADLJIVOST I SPREMNOST ZA POMOĆ KOD BRAĆE I SESTARA</p>	

4. ISTRAŽIVAČKO PITANJE: „Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa **stresom** u situacijama **narušene obiteljske ravnoteže**?”

TEMATSKO PODRUČJE: MEHANIZMI NOŠENJA SA STRESOM U SITUACIJAMA NARUŠENE OBITELJSKE RAVNOTEŽE

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEM E	POTKATEGORIJE(specifičnosti kategorija u pojedinim potkategorijama)
<p>“Mi smo od rođenja bili odgajani u vjeri i nama je to nekako bilo normalno uvijek tražiti utjehu i rješenje u Bogu, vjerovali smo da će se to kroz vjeru uvijek sve riješiti. Sve krize smo uspješno prebroditi zahvaljujući molitvi i okretanju vjeri. Često smo išli u Crkvu za vrijeme tih nekih stresnih situacija i molili se Bogu da nam da snage da nastavimo dalje.”</p>	<p>ZASTUPLJENOST VJERSKOG ODGOJA U OBITELJI</p> <p>OKRETANJE VJERI U STRESNIM SITUACIJAMA</p>	<p>NOŠENJE SA ZAHTJEVIMA I IZAZOVIMA KOJE DONOSI OV KROZ VJERU</p>	<p>Uspješno nošenje sa zahtjevima i izazovima koje donosi OV</p>
<p>“Pa kao što sam već rekla, često smo se okretali vjeri. Osim toga, kada se dogodi neka stresna situacija, pokušavamo zajednički razgovorom pronaći neko najoptimalnije rješenje.”...</p>	<p>OKRETANJE VJERI U SITUACIJAMA NARUŠENE RAVNOTEŽE</p> <p>PRONALAZENJE RJEŠENJA RAZGOVOROM</p>	<p>USMJERAVANJE NA PROBLEM</p>	<p>Dobro razvijeni mehanizmi nošenja sa stresom</p>
<p>“Situacija se izgleda jako brzo...mama i A. su takve da će one sve reći i nakon što izgovore će se brzo odljutiti. Tata i ja smo takvi da kad se naljutimo, nećemo reći što na muči ali će nas duže držati ta ljutnja...kad se sve zbroji nikad ti loši odnosi unutar obitelji ne traju više od dan-dva.”</p>	<p>BRZO RJEŠAVANJE PROBLEMA</p> <p>NEJEDNAKO TRAJANJE U USPOSTAVLJANJU RAVNOTEŽE ODNOSA</p> <p>USPOSTAVLJANJE DOBRIH ODNOSA UNUTAR NEKOLIKO DANA</p>	<p>RAZLIKE U USPOSTAVLJANJU RAVNOTEŽE ODNOSA KOD ČLANOVA OBITELJI</p> <p>USPOSTAVLJANJE RAVNOTEŽE UNUTAR NEKOLIKO DANA</p>	<p>Relativno brzo uspostavljanje ravnoteže u odnosima unutar obitelji</p>

5. ISTRAŽIVAČKO PITANJE: Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i njegovanju obiteljskih odnosa?			
TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA FORMALNE I NEFORMALNE PODRŠKE IZ PERSPEKTIVE NAJSTARIJEG DJETETA			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEME	POTKATEGORIJE (specifičnosti kategorija u pojedinim potkategorijama)
<p>... "Smatram da je ta naknada od države koju dobiva odnosno ta mirovina premala, ali bolje i to nego ništa. Mi smo se putem udruge i poznanstava izborili za dosta pomagala, s tim da smo i neka sami kupovali, a nisu bila baš jeftina. Mislim da je dobro to što tata radi pa nekako nismo u velikoj neimaštini."</p>	<p>PREMALA SREDSTVA DOBIVENA OD DRŽAVE</p> <p>DOLAŽENJE DO POMAGALA PRIVATNIM PUTEEM</p> <p>OČEVO ZAPOSLENJE OLAKOTNA OKOLNOST</p>	<p>PERCIPIRANA NEDOVOLJNA FORMALNA PODRŠKA DRŽAVE</p> <p>ZNAČAJNA VAŽNOST PRIMANJA OCA S OV</p>	<p>Iskazano nezadovoljstvo količinom formalne podrške</p> <p>Pozitivan značaj zaposlenja</p>
<p>... "najteže je doći do informacija o tome koja prava slijepi i slabovidni imaju. Zahvaljujući tome što su moji roditelji toliko aktivni i komunikativni, mi smo se umrežili s drugim slijepim i slabovidnim osobama i na taj način došli do puno informacija što, gdje, kako, zašto."</p>	<p>ZAKINUTOST ZA INFORMACIJE O PRAVIMA I MOGUĆNOSTIIMA</p> <p>UMREŽENOST RODITELJA DOPRINOSI DOBIVANJU INFORMACIJA</p>	<p>POTREBA ZA PRUŽANJEM VEĆEG BROJA INFORMACIJA</p>	<p>Važnost povezivanja zajednice slijepih i slabovidnih osoba s ciljem stjecanja prava i informacija</p>
<p>"Od rodbine ovdje u Zagrebu nemamo baš nikoga... Zato imamo stvarno dobre prijatelje i susjede... mama ima dobre prijateljice sa zbora koje pomažu kad god je potrebno. Tata pak ima nekoliko prijatelja iz haustora koji</p>	<p>MANJE PODRŠKE OD RODBINE ZBOG UDALJENOSTI</p> <p>PRUŽANJE PODRŠKE OD STRANE PRIJATELJA</p>	<p>NAJVEĆA PODRŠKA OD STRANE PRIJATELJA</p>	<p>Zadovoljstvo</p>

<p>nam pomažu. To što te prijateljice recimo povedu mamu na zbor i slično puno znači meni i sestri da imamo malo vremena za sebe pa možda na taj način i punimo baterije za nastaviti dalje.”</p>	<p>PODRŠKA OD PRIJATELJA OMOGUĆAVA BOLJE OBITELJSKO FUNKCIONIRANJE</p>	<p>POZITIVAN UTJECAJ PODRŠKE PRIJATELJA NA OBITELJSKE ODNOSI</p>	<p>neformalnim oblicima podrške</p>
---	--	--	-------------------------------------

Nakon prikazanog primjera kodiranja pitanja na temelju intervjua provedenog s najstarijim djetetom slijedi interpretacija nalaza po tematskim područjima.

4. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA

Analizom prikupljenih podataka dobiveno je pet tematskih područja:

1. Kvaliteta partnerskih odnosa uz prisutnost oštećenja vida kod partnera
2. Kvaliteta odnosa roditelj-dijete uz prisutnost oštećenja vida kod roditelja
3. Kvaliteta odnosa braće i sestara uz prisutnost oštećenja vida kod roditelja
4. Mehanizmi nošenja sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže
5. Sustavi podrške osobama oštećena vida i njihovoj obitelji

4.1 TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA PARTNERSKIH ODNOSA

U Tablici 2 prikazano je tematsko područje *Kvaliteta partnerskih odnosa* koje odgovara na prvo problemsko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?”

Navedeno područje može se razložiti na četiri dijela:

1. Skladnost partnerskih odnosa,
2. Prisutnost osjetljivosti na emocije partnera,
3. Pozitivni partnerski odnosi u odnosu na oštećenje vida i
4. Postojanje podrške.

Tablica 2. Prikaz tema/kategorija i podtema/potkategorija s kodovima za 1. istraživačko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?”

TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA PARTNERSKIH ODNOSA	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/POTKATEGORIJE ¹
Skladnost partnerskih odnosa	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje kompromisa među partnerima • Otvorena komunikacija među partnerima • Bezuvjetno prihvaćanje i poštovanje partnera • Razumijevanje partnera
	<ul style="list-style-type: none"> • Dobro slaganje roditelja • Percepcija pozitivnih vrijednosti partnerskog odnosa iz perspektive djece • Postojanje kompromisa među roditeljima
Prisutnost osjetljivosti na emocije partnera	<ul style="list-style-type: none"> • Veća osjetljivost ženskog partnera na emocije muškog partnera • Manja, ali svejedno prisutna osjetljivost ženskog partnera na emocije muškog partnera
	<ul style="list-style-type: none"> • Veća osjetljivost majke na očeve emocije • Manja, ali svejedno prisutna osjetljivost oca na majčine emocije
Pozitivni partnerski odnosi usprkos oštećenju vida	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatno razumijevanje za partnera zbog razumijevanja oštećenja • Teškoće u samostalnom obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog oštećenja vida
	<ul style="list-style-type: none"> • Obostrano oštećenje vida učvršćuje odnose među roditeljima
Postojanje fizičke podrške Postojanje psihičke podrške	<ul style="list-style-type: none"> • Percipirano zadovoljstvo međusobnom potporom od strane partnera
	<ul style="list-style-type: none"> • Percipirano zadovoljstvo međusobnom potporom u partnerskom odnosu roditelja od strane djece

¹Svaka tema je podijeljena na dvije potkategorije: onu koja se odnosi na odgovore iz perspektive roditelja, te onu koja se odnosi na odgovore iz perspektive djece.

4.1.1 SKLADNOST PARTNERSKIH ODNOSA

U prvoj temi, *Skladnost partnerskih odnosa*, od ispitanika se očekivalo da opišu svoj partnerski odnos ili partnerski odnos vlastitih roditelja. Svaka tema je podijeljena na dvije potkategorije- prva se odnosi na odgovore roditelja, a druga na odgovore djece. Svi sudionici kao ključnu kvalitetu partnerskog odnosa ističu otvorenu komunikaciju partnera, što je vidljivo iz citata: *"Mislim da je za to vrlo važna komunikacija između nas i da zato uspijevamo tako dobro opstati i prolaziti zajedno kroz život."*, *„Svaki dan prije spavanja jedno drugom ispričaju svoj dan, koga su sreli, s kim su pričali, što su radili, čak i što su jeli (kroz šalu).."* "Osim toga, i djeca i roditelji navode da se roditelji/partneri općenito dobro slažu. Navode i važnost prihvatanja, poštovanja i razumijevanja koje partneri posjeduju jedno prema drugom:

"On sve zna o meni i ja o njemu. Cijenimo jedno drugo i poštujemo... Kao u svakom braku, najprije se treba naučiti jedno drugog kakvi god bili, prihvatiti vrline i mane."

"Ja kad sam bio mali sam maštao da ću naći ženu koja vidi, koja će mene voziti na posao i s posla i gdje god treba. Čak sam i imao par takvih žena, ali kad sam ih malo bolje upoznao i razmislio, shvatio sam da ako ostanem bez vida da me možda videća žena neće prihvatiti. Tada sam upoznao suprugu i prihvatio njezino oštećenje i ona je prihvatila moje i od onda smo mi puni razumijevanja jedno prema drugome. Slažemo se super, slušamo se i prihvaćamo se."

"Puni su razumijevanja i poštovanja jedan prema drugome. Na primjer, tata nikad neće ni kad je u najvećoj žurbi požurivati mamu da se što prije spremi zato što zna da joj treba više vremena da se obuče i obuže i počeshlja..."

Što se tiče kompromisa i donošenja odluka, partneri sve odluke donose zajednički i uvažavaju mišljenja drugog partnera:

"Tata je glava kuće, ali ipak sve odluke donose dogovorno. Stvarno se dogovaraju. Uvijek, kod nekih problema i dilema pita mamu što da napravi i kako da postupi. Prije, kad smo mi znali ići na izlete, onda su se oni najprije zajedno morali dogovoriti možemo li ili ne prije nego su nama rekli. Tako je i danas, samo oko nekih drugih stvari. "

"Sve je u dogovoru. Uvijek ću ja pitati njega za mišljenje i on mene prije donošenja odluka."

4.1.2 OSJETLJIVOST NA EMOCIJE

Na varijabli *Osjetljivost na emocije* oba partnera pokazuju osjetljivost na emocije, ali u različitoj mjeri. Svi sudionici na ovo pitanje odgovaraju jednako- oba partnera/roditelja pokazuju osjetljivost na emocije u partnerskom odnosu, ali majka u većoj mjeri, što je vidljivo iz primjera:

“Nekad čak i previše. Odmah shvati po mojem glasu kad nešto nije u redu i ponaša se u skladu s tim. Nekad ni ja nisam svjestan da sam ljut ili loše volje, ali ona to odmah primijeti i počne mi o tomu govoriti i pokušava me oraspoložiti.”

Isto viđenje osjetljivosti na emocije partnera imaju i njihova djeca:

„Pa, mama uvijek. Vrlo lako iako ne vidi prepoznaje kako se tko od nas osjeća, pogotovo tata. Po govoru mu može skužiti kada nešto nije u redu i zna postupiti kako treba. A tata, muški k'o muški..Zapravo, i on primijeti kad je mama loše raspoložena, ali mu treba više vremena nego mami.“

4.1.3 RAZVOJ PARTNERSKIH ODNOSA U ODNOSU NA OŠTEĆENJE VIDA

Partneri sudionici istraživanja nose se sa slabovidnošću još od ranog djetinjstva. Majka je rođena s glaukomom i malim ostatkom vida te gubi ostatak vida naglo, nakon neuspjele operacije u dobi od 21 godine. Otac je slabovidan i vid gubi postepeno. Tema **Pozitivni partnerski odnosi u odnosu na oštećenje vida** daje nam saznanja o tome kako sljepoća i slabovidnost partnera utječu na njihove međusobne partnerske odnose. Odgovori partnera upućuju na to da obostrano oštećenje vida izaziva poteškoće u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, ali u samom odnosu ne izaziva nikakve teškoće. Naprotiv, smatraju da ono učvršćuje njihov odnos: *“Zapravo, mislim da je to naše oštećenje zapravo i prednost, nešto što nas povezuje. Dobro se razumijemo u samom odnosu. A što se tiče svakodnevnog života, naravno da bi bilo bolje da je on bar malo bolje vidio, bar dok su djeca bila manja.”*; *“Kažem Vam, prihvatila me takvog kakav jesam i ja nju isto pa nam to oštećenje ne stvara nikakve probleme i prepreke.”*

Iskazi djece o utjecaju oštećenja vida na partnerski odnos se poklapaju s iskazima njihovih roditelja. Navode kako obostrano oštećenje vida omogućava bolje međusobno razumijevanje partnera: *“Pa mislim da to što oboje imaju problema s vidom omogućava da se oni međusobno bolje razumiju. Ona razumije kad on nešto ne može, a i on isto tako za nju... Kod puno aktivnosti se oni nadopunjavaju. Kad mama radi makovnjaču, onda ona razvalja tijesto, a tata ga maže s kremom jer je to dosta velik kontrast pa toliko još i vidi, a mama ne može to*

raditi jer ne može vidjeti gdje je već namazala a gdje ne. ” Također, navode i kako ih oštećenje vida dodatno zbližava: “Oni su navikli da kroz život idu zajedno i da sve rade zajedno. Nekad mi djeluju kao jedna kompletna osoba jer zajedno sve mogu. Mislim da ih to oštećenje vida još i dodatno zbližava.”

4.1.4 POSTOJANJE PODRŠKE

Posljednja tema u Tablici 2 pokazuje **postojanje podrške** te kategorije koje pripadaju toj temi. Iskustva ispitanika u ovom području su jednaka. I partneri i njihova djeca percipiraju kvalitetnu podršku partnera u partnerskom odnosu: “Podržava me u svemu, čak mi i puno puta pomaže da ostvarim svoj cilj i više nego što bi trebao. Puno puta se zna desiti da ja odlučim nešto napraviti ili negdje ići gdje još nisam bila pa me onda uhvati neka nesigurnost i onda on tu uskače, kaže mi da će ići sa mnom, da će me opratiti do pola puta i tako, uvijek neka potpora.” Prepoznaje se i prisutnost fizičke podrške: “S godinama smo svi već razvili automatizam tko što radi unutar obitelji pa su tako i mama i tata razvili ritam tako da mama zna u kojim radnjama je tati potrebna pomoć, a isto tako tata zna za mamu.”

4.2 KVALITETA ODNOSA RODITELJ-DIJETE

U tablici 3 prikazano je tematsko područje **Kvaliteta odnosa roditelj-dijete** koje odgovara na problemsko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelj-dijete?” Navedeno područje može se podijeliti na pet dijelova:

1. Prisutni odgojni stilovi u obitelji
2. Otvorenost odnosa
3. Nepostojanje utjecaja oštećenja vida na odnos djece i roditelja
4. Zadovoljstvo odnosom
5. Percepcija uspješnosti ostvarivanja roditeljske uloge
6. Nepostojanje utjecaja negativnih stavova okoline na ostvarivanje roditeljske uloge

Tablica 3. Prikaz tema/kategorija i podtema/potkategorija s kodovima za 2. istraživačko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelj-dijete?”

TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA ODNOSA RODITELJ-DIJETE	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/POTKATEGORIJE
Prisutnost više odgojnih stilova roditelja	<ul style="list-style-type: none"> • Topao, prijateljski odnos djece s majkom

	<ul style="list-style-type: none"> • Topao odnos djece s ocem uz dozu kontrole
	<ul style="list-style-type: none"> • Topao, prijateljski odnos s majkom • Topao odnos s ocem uz dozu kontrole
Otvorenost odnosa između roditelja i djece	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje povjerenja u odnosu roditelja i djece • Pružanje potpore i razumijevanje prilikom rješavanja problema
	<ul style="list-style-type: none"> • Otvorena komunikacija s oba roditelja • Pružanje potpore i razumijevanje prilikom rješavanja problema
Utjecaj oštećenja vida na odnos djece i roditelja	<ul style="list-style-type: none"> • Percepcija dodatnog povezivanja s djecom zbog naravi oštećenja od strane roditelja
	<ul style="list-style-type: none"> • Prihvatanje prisutnosti oštećenja vida i dodatnih obaveza koje donosi te zadovoljstvo formiranim odnosima od strane djece
Zadovoljstvo odnosom	<ul style="list-style-type: none"> • Zadovoljstvo trenutnim odnosom od strane roditelja, ali prisutna briga o tome jesu li djeca zadovoljna odnosom te pitanje budućnosti
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadovoljstvo trenutnim odnosom od strane djece
Percepcija uspješnosti ostvarivanja roditeljske uloge	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan stav i zadovoljstvo roditelja o ostvarivanju vlastite roditeljske uloge
	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan stav djece o ostvarivanju roditeljske uloge vlastitih roditelja • Percipirana bolja uspješnost u ostvarivanju roditeljske uloge od videće populacije od strane djece
Nepostojanje utjecaja negativnih stavova okoline na ostvarivanje roditeljske uloge	<ul style="list-style-type: none"> • Uspješna realizacija roditeljske uloge unatoč ponekim negativnim stavovima okoline • Dobre strategije nošenja sa stavovima i zahtjevima okoline • Podržavajuća bliža okolina, spremna

	pomoći
	<ul style="list-style-type: none"> • Uspješna realizacija roditeljske uloge unatoč ponekim negativnim stavovima okoline • Dobre strategije nošenja sa stavovima i zahtjevima okoline

4.2.1 ODGOJNI STILOVI U OBITELJI

Prvi dio tablice 3 prikazuje temu **roditeljskih odgojnih stilova**. Svaka tema podijeljena je na dvije potkategorije. Prva se odnosi na odgovore roditelja, a druga na odgovore djece. Prema izjavama ispitanika, postoji razlika među odgojnim stilovima majke i oca. Izjave poput: “*Tata je više autoritet. Primjer autoritativnog roditelja, u svemu se znaju granice, a s velikom količinom ljubavi i pažnje.*”, “*Više su prijateljski nastrojeni prema mami i nju doživljavaju kao prijateljicu i osobu za povjeriti se i ja to poštujem, ali često se i sa mnom savjetuju kad ih nešto muči ili kad žele podijeliti neku lijepu vijest.*” i, “*Zbog toga što nisu samo oni brinuli o nama, već smo i mi u nekim situacijama morali brinuti o njima smo možda razvili neki prijateljski, prisni odnos bez ikakvih distanci. Možemo pričati o svemu, dijelimo tajne i razgovaramo o problemima.*” može se zaključiti da je otac dominantan, ali da njeguje odnos s djecom te da je taj odnos topao s puno ljubavi. Odnos s majkom je, prema izjavama djece i oca također topao i nešto više prijateljski nastrojen.

4.2.2 OTVORENOST ODNOSA IZMEĐU RODITELJA I DJECE

Ispitanici u temi **Otvorenost odnosa između roditelja i djece** navode da postoje pozitivni odnosi na relaciji roditelj-dijete. Ispitanici komuniciraju puno i bez ikakvih distanci. Izjavljuju o postojanju povjerenja u odnosu što potvrđuju izjave poput: “*...imam jako puno povjerenja u njih, vjerujem im. Vjerujem da su dobri, da me neće iznevjeriti, da će napraviti sve što mogu da bi meni i suprugu bilo što lakše i bolje. Ja bez problema njima povjerim svakave zadatke, na primjer pošaljem ih da mi kupe lijekove, da mi obavljaju papire i tako neke stvari.*”

Također, svoj odnos opisuju kao pun potpore i razumijevanja prilikom rješavanja problema:

“*Zbog toga što nisu samo oni brinuli o nama, već smo i mi u nekim situacijama morali brinuti o njima smo možda razvili neki prijateljski, prisni odnos. Bez problema se mogu povjeriti i mami i tati s bilo kakvim problemom.*”

“Kad god imam neki problem, s njima mogu razgovarati, puni su razumijevanja. U razgovoru s mamom ne moram birati riječi i mogu joj bez problema reći za svaki problem, dok s tatom isto tako mogu, ali uvijek biram o tome razgovarati s mamom.”

4.2.3 UTJECAJ OŠTEĆENJA VIDA NA ODNOS DJECE I RODITELJA

Treća tema Tablice 3 govori o **utjecaju oštećenja vida na odnos između djece i roditelja**, odnosno o nepostojanju istog. Iz perspektive roditelja oštećenje vida je pozitivno utjecalo na formiranje odnosa s djecom:

“Mislim da ne bi uspjeli razviti ovakve odnose da nismo toliko međuovisni jedni o drugima. Razvili smo jednu mrežu ljubavi, poštovanja i povjerenja jer pričamo o svemu i svi izlažemo svoje slabosti kada nam je potrebna pomoć.”

Iz perspektive djece, oštećenje vida nije utjecalo na formiranje odnosa na relaciji roditelj-dijete ili je pozitivno utjecalo:

“Tako da nismo ni nikad ni naše međusobne odnose podređivali tome što oni ne vide. Isto tako, mislim da je dosta tome pridonijelo to što ona nikad nije žalila sama sebe zbog toga što ne vidi, pa nije to utjecalo ni na naš odnos.”

“Ali mislim da to OV ne utječe na naš odnos u lošem smjeru, već u dobrom smjeru.”

Također, svi ispitanici izjavljuju o postojanju dodatnih obaveza kod djece zbog naravi oštećenja, ali zadovoljstvo formiranim odnosima unatoč dodatnim obavezama: “

“Naravno da su oni morali raditi nešto što druga djeca sa zdravim roditeljima nisu morala, ali oni to nikad nisu vidjeli kao problem pa mislim da to nije utjecalo na naš odnos. Štoviše, mislim da nas je to još i više povezalov. V. je u razdoblju osnovne škole morala kupovati školski pribor za sebe i braću, sama im je omatala knjige... A recimo M. je već vrlo rano počeo usisavati po kući što nije tipično za dječake njegovih godina...Svi su se rano naučili snalaziti u kuhinji i pomagati u pripremanju obroka... Nikad neću zaboraviti situaciju u kojoj je već pao mrak a M. se još nije vratio s treninga. I ništa, tata je uzeo A. za ruku i oni su zajedno išli tražiti M. U normalnim uvjetima mlađe dijete ne bi bilo prisiljeno tražiti brata ili sestru, ali ovako tata, moj muž jel, nije si mogao sam pomoći...”

4.2.4 ZADOVOLJSTVO ODNOSOM

Tema **Zadovoljstvo odnosom** prikazana je u četvrtom dijelu Tablice 3. Odgovori ispitanika ukazuju na zadovoljstvo trenutnim odnosom od strane djece: *“Baš se onako dobro slažemo. Ne znam je li nas to što oni ne vide zblížilo od malih nogu, ali sam baš zadovoljna našim*

odnosom.”, “*Svoje samvidike posložila prema toj našoj situaciji i jako sam zadovoljna s tim kako se sad slažemo.*”

Iskazi roditelja također upućuju na zadovoljstvo trenutnim odnosom, iako se kod njih javlja briga jesu li i djeca zadovoljna odnosom: “*Zadovoljna sam ovako kako je. Imam povjerenja u njih i ne bih ništa promijenila, iako se uvijek preispitujem jesu li oni zadovoljni našim odnosom.*” Također, kod roditelja je prisutna briga za budućnost njihovih odnosa: “*Ali srećom oni to nikad nisu ni najmanje okretali na lošu stranu, lijepo su to prihvatili i sretan sam zbog toga. A što će biti kada oni osnuju svoje obitelji, to je pitanje...*”

4.2.5 PERCEPCIJA USPJEŠNOSTI OSTVARIVANJA RODITELJSKE ULOGE

Tema **Percepcije uspješnosti ostvarivanja roditeljske uloge** također je prikazana u Tablici 3. Djeca imaju pozitivan stav o ostvarivanju roditeljske uloge vlastitih roditelja. Smatraju da su njihovi roditelji jako uspješni u ostvarivanju roditeljske uloge, te da su čak uspješniji od drugih, videćih roditelja: “*Zbilja mislim da su moji roditelji jako uspješni u svojoj ulozi. Nikad nama nije ništa falilo i nikad nismo bili u nečem zakinuti u odnosu na drugu djecu. Odgojili su nas puno bolje nego što su odgojeni neki kolege iz moje generacije koji imaju “normalne” roditelje... Ako smo kod nekog drugog vidjeli da ima, ne znam, romobil, onda smo i mi dobili romobil...*”

Sami roditelji isto imaju razvijen pozitivan stav o ostvarivanju vlastite roditeljske uloge. Smatraju se uspješnima u roditeljskoj ulozi te pokazuju zadovoljstvo dosadašnjom ostvarenom roditeljskom ulogom: “*Jesam. I sami vidite rezultate. A. i V. obje studiraju, dobri su učenici, M. je u reprezentaciji, igra odbojku, svi su uspješni. I najvažnije, mislim da su dobri i neiskvareni ljudi i jako snalažljivi.*”, “*Prema ovome što sad vidimo, kakve smo mlade ljude odgojili, čini mi se kako smo odradili dobar posao.*”

4.2.6 NEPOSTOJANJE UTJECAJA NEGATIVNIH STAVOVA OKOLINE NA OSTVARIVANJE RODITELJSKE ULOGE

Posljednja tema Tablice 3 govori o **utjecaju negativnih stavova okoline na ostvarivanje roditeljske uloge**. U ovoj temi odgovori ispitanika variraju. Majka izjavljuje o nepostojanju negativnih utjecaja okoline: “*Okolina je dosta podržavajuća tako da nije bilo nekih većih pritisaka, uvijek su mi nudili pomoć. Recimo, bila je jedna susjeda koja je uvijek uskakala. Mi još nismo pošteno spustili slušalicu kad smo ju telefonski zamolili za pomoć, a ona je već otvorila vrata stana da djeca uđu unutra. Govorila nam je kako je važno da su djeca živa i zdrava, a za ostalo da će se lako.*”

Ostali članovi obitelji izjavljuju o prisutnosti i negativnih stavova i pozitivnih stavova okoline; “Ma znate, uvijek ima svega i svakakvih ljudi. Većinom su svi bili pozitivni i spremni pomoći kada je trebalo, ali uvijek postoje oni ljudi koji imaju predrasude i koji nas osuđuju i na neki način ‘vuku dolje’.”

Unatoč tome, kod svih članova obitelji razvijene su dobre strategije nošenja sa stavovima i zahtjevima okoline, te je prema njihovim subjektivnim mišljenjima roditeljska uloga uspješno realizirana unatoč susretanju s negativnim stavovima okoline: “Uvijek je bilo propitkivanja od susjeda i drugih ljudi kako će oni to uspjeti. Tu je bilo troje male djece s tim da mama nije uopće vidjela, a tata je imao nešto malo vida, ali oni se nikad nisu dali smesti. Nikad nisu kukali da im je potrebna pomoć, da im je teško, uvijek su se nekako snalazili... Možda ih je to čak i ohrabrivalo da nastave dalje.”

4.3 KVALITETA ODNOSA BRAĆE I SESTARA

U Tablici 4 prikazana je **Kvaliteta odnosa braće i sestara** sa svojim temama odnosno kategorijama i podtemama odnosno potkategorijama. Ovo tematsko područje odgovara na problemsko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa braće i sestara?” Područje je podijeljeno na dvije teme:

1. Nepostojanje utjecaja oštećenja vida na odnos braće i sestara
2. Prisutnost suradljivosti i spremnosti na pomoć braće i sestara

Tablica 4. Prikaz tema/kategorija i podtema/potkategorija s kodovima za 3. istraživačko pitanje: “Kakva je kvaliteta odnosa na razini braće i sestara?”

TEMATSKO PODRUČJE: KVALITETA ODNOSA BRAĆE I SESTARA	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/POTKATEGORIJE
Nepostojanje utjecaja oštećenja vida roditelja na odnos braće i sestara	<ul style="list-style-type: none"> • Dobro slaganje braće i sestara bez obzira na prisutnost oštećenja vida roditelja iz perspektive djece • Manje nesuglasice između braće zbog zabrinutosti za roditelje
	<ul style="list-style-type: none"> • Otvorena komunikacija • Primjer od strane roditelja

Prisutnost suradljivosti i spremnosti na pomoć braće i sestara	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje kompromisa između braće i sestara • Razvijena svijest o važnosti njihove pomoći roditeljima • Manje nesuglasice nevezano uz oštećenje vida roditelja
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadovoljstvo odnosima braće i sestara iz perspektive roditelja • Dobro razvijena komunikacija među djecom • “prerano odrastanje” djece zbog oštećenja vida roditelja

4.3.1 NEPOSTOJANJE UTJECAJA OŠTEĆENJA VIDA RODITELJA NA ODNOS BRAĆE I SESTARA

Prva tema iz Tablice 4, *nepostojanje utjecaja oštećenja vida na odnos braće i sestara* prikazuje slaganje braće i sestara u odnosu na oštećenje vida. Tema je podijeljena na dvije potkategorije. Prva potkategorija se odnosi na odgovore djece, a druga na odgovore roditelja. Svi sudionici navode da se djeca dobro slažu bez obzira na prisutnost oštećenja vida roditelja: *“Oni surađuju. Kad treba napraviti nešto jedno za drugog oni su uvijek tu i nikad im to nije bio problem. A bratske trzavice kao i u svakoj obitelji uvijek postoje. Uvijek imaju razloga za neka prepucavanja, ovisi o tome tko je od njih taj dan ustao na lijevu nogu.”* Kao jedan od faktora dobrog odnosa navode čestu i otvorenu komunikaciju. Također, roditelji izjavljuju o važnosti pružanja ispravnog primjera o razvijanju i održavanju kvalitetnog odnosa.

Navode i da postoje manje nesuglasice između braće zbog zabrinutosti za roditelje: *“Recimo, sad su bili na ljetovanju deset dana sami i meni to nije bio nikakav problem, dok je brat bio u brizi kako će oni to, hoće li uspjeti. Nagovarao me da idem s njima, da ih provjeravam i slično. Čim ih jednu večer nije mogao dobiti na mobitel, on se uplašio da im se nešto dogodilo i napravio paniku. Tako da ja i on znamo imati nesuglasice što se tiče njih... Ali sve u svemu, većinu vremena se dobro slažemo i uspijemo dogovoriti što ćemo i kako ćemo.”* Unatoč nesuglasicama, braća i sestre se, prema izjavama sudionika, dobro slažu.

4.3.2 PRISUTNOST SURADLJIVOSTI I SPREMNOSTI NA POMOĆ BRAĆE I SESTARA

Sudionici u temi *Prisutnost suradljivosti i spremnosti na pomoć braće i sestara* navode da je kod svih članova obitelji prisutna suradljivost, pa tako i kod braće i sestara. Kod podjele zadataka i obaveza postoji kompromis i ravnomjerna raspodjela. Što se tiče postizanja kompromisa, češće se javljaju nesuglasice nevezano uz oštećenje vida roditelja: *“Prije ćemo*

se ja i V. posvađati oko neke majice nego oko nečega što moramo obaviti za mamu i tatu. Znamo što se mora i to se tako prihvaća i nije nam teško.” Svi ispitanici također izjavljuju o vrlo rano razvijenoj svijesti o važnosti pomoći roditeljima: “Od malena smo naučeni da se trebamo dogovorno odrediti tko će bez ikakvih tenzija. Kad je za njih nama ništa nije problem...”

Iz perspektive roditelja, iskazano je generalno zadovoljstvo odnosima braće i sestara iz perspektive roditelja kao i zadovoljstvo razvijenom komunikacijom među djecom: “M. je u Italiji, ali svejedno se svakodnevno čuju i pričaju o svemu.” Ono što roditelji navode kao nedostatak je “prerano odrastanje” djece zbog oštećenja vida roditelja: “Oni su svi, a pogotovo V. morali jako brzo odrasti, čak i prebrzo nažalost. Već u osnovnoj školi V. je za braću kupovala školski pribor, omatala knjige i slično.”

4.4 MEHANIZMI NOŠENJA SA STRESOM U SITUACIJAMA NARUŠENE OBITELJSKE RAVNOTEŽE

U Tablici 5 prikazane su teme i podteme s kodovima za problemsko pitanje: “Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže?”

Teme i podteme su obuhvaćene u tematsko područje *Mehanizmi nošenja sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže*. Teme u ovom tematskom području su:

1. Nošenje sa zahtjevima i izazovima koje donosi oštećenje vida kroz vjeru
2. Nošenje sa zahtjevima i izazovima koje donosi oštećenje vida kroz realnu procjenu vlastitih mogućnosti
3. Usmjeravanje na problem
4. Razlike u uspostavljanju ravnoteže kod članova obitelji

Tablica 5. Prikaz tema/kategorija i podtema/potkategorija s kodovima za 4. istraživačko pitanje: “Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže?”

TEMATSKO PODRUČJE: MEHANIZMI NOŠENJA SA STRESOM U SITUACIJAMA NARUŠENE OBITELJSKE RAVNOTEŽE	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/POTKATEGORIJE
Nošenje sa zahtjevima i izazovima koje donosi oštećenje vida kroz vjeru	<ul style="list-style-type: none"> • Zastupljenost vjerskog odgoja u obitelji • Okretanje vjeri u stresnim situacijama

Nošenje sa zahtjevima i izazovima koje donosi oštećenje vida kroz realnu procjenu vlastitih mogućnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Svijest o vlastitim mogućnostima omogućava realno i smireno prihvaćanje istih • Razvijene strategije nošenja sa zahtjevima i izazovima iz okoline
Usmjeravanje na problem	<ul style="list-style-type: none"> • Dobro razvijeni mehanizmi nošenja sa stresom • Pronalaženje rješenja razgovorom • Pokušaji pronalaženja i odabira najefikasnijeg rješenja za cijelu obitelj
Razlike u uspostavljanju ravnoteže odnosa kod članova obitelji	<ul style="list-style-type: none"> • Duže uspostavljanje ravnoteže na razini partnerskih odnosa • Kraće uspostavljanje ravnoteže na razini cijele obitelji • Uspostavljanje ravnoteže odnosa unutar nekoliko dana

4.4.1 NOŠENJE SA ZAHTJEVIMA I IZAZOVIMA KOJE DONOSI OŠTEĆENJE VIDA KROZ VJERU

Tablica 5 odnosi se na mehanizme nošenja sa izazovima i zahtjevima oštećenja vida, a prvi dio odnosi se na nošenje sa zahtjevima i izazovima kroz vjeru. Naime, u obitelji je prisutan vjerski odgoj. Redoviti odlasci u Crkvu, molitva i odlasci na crkvena druženja samo su neki dijelovi vjerskog života ove obitelji. Također, majka je članica crkvenog zbora. Kako im vjerski odgoj nalaže, članovi obitelji se sa zahtjevima i izazovima koje pred njih donosi oštećenje vida nose kroz okretanje vjeri i Bogu:

“Mi smo od rođenja bili odgajani u vjeri i nama je to nekako bilo normalno uvijek tražiti utjehu i rješenje u Bogu, vjerovali smo da će se to kroz vjeru uvijek sve riješiti. Sve krize smo uspjeli prebroditi zahvaljujući molitvi i okretanju vjeri. Često smo išli u Crkvu za vrijeme tih nekih stresnih situacija i molili se Bogu da nam da snage da nastavimo dalje.”

4.4.2 NOŠENJE SA ZAHTJEVIMA I IZAZOVIMA KOJE DONOSI OŠTEĆENJE VIDA KROZ REALNU PROCJENU VLASTITIH MOGUĆNOSTI

Majka navodi kako se sa zahtjevima i izazovima oštećenja vida nosi kroz realnu procjenu vlastitih mogućnosti. Smatra da svijest o vlastitim mogućnostima omogućava realno i smireno prihvaćanje istih. Ukoliko se dobro procjeni što osoba može sama, a za što će trebati pomoć, lakše će prihvatiti zahtjeve na koje nailazi:

“Kod nekih drugih zahtjeva svjesna sam svojih mogućnosti i realna u procjeni što mogu a što i za što će mi trebati pomoć tako da to uglavnom smireno prihvaćam.”

4.4.3 USMJERAVANJE NA PROBLEM

Kao jedan od mogućih mehanizama nošenja sa stresnim situacijama je **Usmjeravanje na problem**. Ispitanici navode da probleme unutar obitelji rješavaju usmjeravanjem na problem. Konkretno daju primjere pronalaženja rješenja razgovorom, traženjem alternative i najefikasnijeg rješenja: *“.. Pa mislim da kao i svi drugi ljudi. Kada naiđem na neki problem, pokušam ga riješiti ako mogu, ako ne onda tražim pomoć kako bi to uspio riješiti ili odustanem od toga. Ne volim zatrpavati stvari pod tepih.”*; *“...kada se dogodi neka stresna situacija, pokušavamo zajednički razgovorom pronaći neko najoptimalnije rješenje.”*

4.4.4 RAZLIKE U USPOSTAVLJANJU RAVNOTEŽE ODNOSA KOD ČLANOVA OBITELJI

Posljednja tema Tablice 5 odnosi se na **Uspostavljanje ravnoteže kod članova obitelji**.

Ispitanici izjavljuju da uspostava ravnoteže traje različito ovisno o razini odnosa. Na razini partnerskih odnosa uspostava ravnoteže odnosa traje duže: *“Meni i suprugu treba malo više da se opet uspostavi normalan odnos, pogotovo prije dok smo bili mlađi. Kad smo se znali posvađati nismo razgovarali po tjedan dan, a sad se to više-manje sve dovede u red za dan ili dva.”* Na drugim razinama to traje nešto kraće: *“Ali brzo, jako brzo se pomirimo. Nikad kod nas nema da ne pričamo neko duže vrijeme ili da duže vrijeme traju loši odnosi među nama.”* Ravnoteža odnosa se unutar obitelji uglavnom uspostavi unutar nekoliko dana.

Ovisno o temperamentu ispitanika, uspostava ravnoteže odnosa varira: *“Na primjer, mama i A. su takve da će one sve reći i nakon što izgovore će se brzo odljutiti. Tata i ja smo takvi da kad se naljutimo, nećemo reći što nas muči ali će nas duže držati ta ljutnja.”*

4.5 SUSTAVI PODRŠKE OSOBAMA OŠTEĆENA VIDA I NJIHOVIM OBITELJIMA

Ovo tematsko područje može se podijeliti na dva dijela: formalni sustavi podrške i neformalni sustavi podrške. Ono odgovara na istraživačko pitanje: *“Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i njegovanju obiteljskih odnosa?”* U ovom tematskom području obuhvaćene su četiri teme:

1. Percipirana nedovoljna formalna podrška države
2. Potreba za većim brojem informacija
3. Najveća neformalna podrška od strane prijatelja
4. Pozitivan utjecaj neformalne podrške na obiteljske odnose

Tablica 6. Prikaz tema/kategorija i podtema/potkategorija s kodovima za 5. istraživačko pitanje: “Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i njegovanju obiteljskih odnosa?”

TEMATSKO PODRUČJE: SUSTAVI PODRŠKE OSOBAMA OŠTEĆENA VIDA I NJIHOVIM OBITELJIMA	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/POTKATEGORIJE
Percipirana nedovoljna formalna podrška države	<ul style="list-style-type: none"> • Premala sredstva dobivena od države • Dolaženja do pomagala privatnim putem • Nezadovoljstvo količinom formalne podrške od strane majke i starijeg djeteta • Mlađe djetete i otac izražavaju optimalno zadovoljstvo formalnom podrškom • Očevo zaposlenje olakotna okolnost • Zadovoljstvo očevim zaposlenjem • Prihvaćanje ekonomske situacije i iskazivanje zahvalnosti za dobiveno
Potreba za većim brojem informacija	<ul style="list-style-type: none"> • Zakinutost za informacije o pravima i mogućnostima • Važnost povezivanja zajednice slijepih i slabovidnih osoba s ciljem stjecanja prava i informacija • Povećanje osjetljivosti i razine svijesti videće populacije na oštećenja vida • Poboljšanje gradske infrastrukture
Najveća količina neformalne podrške od strane prijatelja	<ul style="list-style-type: none"> • Zadovoljstvo dobivenom neformalnom podrškom • Iskazano zadovoljstvo izgrađenim prijateljskim odnosima
Pozitivan utjecaj neformalne podrške prijatelja na obiteljske odnose	<ul style="list-style-type: none"> • Podrška od prijatelja omogućava bolje obiteljsko funkcioniranje • Prijateljska podrška donosi pozitivniji pogled na život

4.5.1 PERCIPIRANA NEDOVOLJNA FORMALNA PODRŠKA DRŽAVE

U prvoj temi Tablice 6, *Percipirana nedovoljna formalna podrška države*, ispitanici navode nedovoljnu formalnu podršku države u vidu financijske pomoći odnosno dobivenih sredstava: “*Smatram da je ta naknada od države koju dobiva odnosno ta mirovina premala, ali bolje i to nego ništa.*” Unatoč malim novčanim sredstvima, iskazuju zadovoljstvo i zahvalnost na dobivenom: “*Shvaćam da pružaju koliko mi mogu i ja sam zadovoljan. Plaća mi je redovna i ženi je mirovina redovna i nama je to za život dovoljno. Bio bi grijeh kad bi rekli da smo nezadovoljni.*” Mlađe dijete i otac izražavaju optimalno zadovoljstvo formalnom podrškom: “*Nisam baš upućena u to previše, ali u redu je sve to. Imamo sve što treba i zadovoljni smo onim što imamo.*” Kao olakotna okolnost navodi se očevo zaposlenje, odnosno svi ispitanici iskazuju zadovoljstvo očevim zaposlenjem: “*Ja sam sretna što muž ima dobru plaću, što djeca pomažu, jer inače ne znam kako bi to bilo samo od mirovine.*”

Supruga se u svakodnevnim aktivnostima koristi bijelim štapom, koristi zvučni sat, govornu vagu i slično. Većinu pomagala nabavlja privatnim putem, to jest o vlastitom trošku: “*Pomagala imam, ali neke sam sama pokupovala, a samo neke sam dobila od sustava.*”

4.5.2 POTREBA ZA VEĆIM BROJEM INFORMACIJA

Na pitanje: “Što predlažete da država treba učiniti da bi kvaliteta i količina pružene podrške bila zadovoljavajuća?” ispitanici odgovaraju da je najveća **potreba za pružanjem informacija**. Sada su već umreženi s drugim osobama oštećena vida, udrugama i savezima pa lako dolaze do informacija, ali prisjećaju se trenutaka kada nisu znali koja su im prava i mogućnosti. Stoga ističu važnost povezivanja zajednice slijepih i slabovidnih osoba s ciljem stjecanja prava i informacija: “*Ono što ja mislim da je najteže je doći do informacija o tome koja prava slijepi i slabovidni imaju. Zahvaljujući tome što su moji roditelji toliko aktivni i komunikativni, mi smo se umrežili s drugim slijepim i slabovidnim osobama i na taj način došli do puno informacija što, gdje, kako, zašto.*”

Uz potrebu za većim brojem informacija, ispitanici navode i potrebu za obrazovanjem šire populacije o osobama oštećena vida. Smatraju kako bi se, kada bi ljudi bili obrazovaniji, povećala osjetljivost društva i povećala količina razumijevanja prema slijepima i slabovidnima: “*... kad bi drugi ljudi bili bolje informirani o tome kako nam prići i kako postupati s nama kada trebamo pomoć...*”, “*Puno bi mi više značilo da se ljude obrazuje o nama slijepima i slabovidnima nego bilo kakva financijska podrška. Ali ljude je nažalost teško promijeniti, iako su sve bolji i bolji što se tiče svjesnosti o nama slijepima i slabovidnima*”

Jedan sudionik predlaže poboljšanje gradske infrastrukture kao jedan od načina unapređenja formalne podrške: *“Možda da se bolje prilagode kvartovi i ulice...”*

4.5.3 NEFORMALNA PODRŠKA PRIJATELJA

Kao odgovor na pitanje “Koje osobe iz okoline Vam pružaju najveću podršku?” ispitanici odgovaraju jednoznačno- ***najveću količinu neformalne podrške dobivaju od strane prijatelja***. Zbog geografske udaljenosti od rodbine, češće se oslanjaju na prijatelje i susjede. Rodbina im također pruža podršku, ali ne kao osobe koje su im u blizini: *“Od rodbine ovdje u Zagrebu nemamo baš nikoga. Svi su većinom u Slavoniji i drugim dijelovima države, ali često dođu kod nas ili u posjetu ili na neko duže vrijeme kada nam treba neka pomoć. Zato imamo stvarno dobre prijatelje i susjede.”* Također, odgovori ispitanika ukazuju na široku i kvalitetno izgrađenu mrežu podrške i zadovoljstvo istom: *“Pa imamo dobre prijatelje, susjede, kumove, prijatelje iz Crkve, sa planinarenja i tako. Mi smo svi tu jedni za druge kao jedna zajednica i tako funkcioniramo i tako nam odgovara. Ne mogu se stvarno požaliti.”*, *“Kumovi, prijatelji, rodbina, susjedi.. Imamo dosta raširenu mrežu ljudi s kojima smo u dobrim odnosima i svi oni su spremni uskočiti i podržavaju mamu i tatu u svemu što oni zamisle.”*

4.5.4 POZITIVAN UTJECAJ NEFORMALNE PODRŠKE NA OBITELJSKE ODNOSI

Posljednja tema Tablice 6, ***Pozitivan utjecaj neformalne podrške na obiteljske odnose*** obuhvaća podteme koje se odnose na to kako prijateljska podrška omogućava bolje obiteljsko funkcioniranje. Majka izjavljuje da ona pruža pozitivniji pogled na svijet: *“Druženje s tim prijateljicama mi puno znači jer mi kaže moja obitelj da se uvijek nakon što provedem vrijeme s njima vratim veselija, optimističnija i da unesem pozitivu u stan i prenesem na njih.”* te omogućava članovima obitelji da se lakše nose s obavezama svakodnevice, što je vidljivo iz izjave mlađe kćeri: *“To što te prijateljice recimo povedu mamu na zbor i slično puno znači meni i sestri da imamo malo vremena za sebe pa možda na taj način i punimo baterije za nastaviti dalje.”*

5. RASPRAVA

S obzirom da je ova tematika još relativno neistražena, moguće je nalaze povezati sa sličnom literaturom iz drugih područja. Što se tiče prisutnosti oštećenja vida kod roditelja, literatura i istraživanja su uglavnom usmjereni na zadovoljavanje fizioloških potreba djece u obitelji, pojavu teškoća zdravstvene prirode, pojavu teškoća kontrole nad videćom djecom i slično. Područje obiteljskih odnosa u uvjetima sljepoće oba roditelja je još uvijek neistraženo.

Na temelju proučene literature o roditeljstvu osoba s invaliditetom (Levačić i Leutar, 2011), može se pretpostaviti da zbog problema koje sa sobom nosi invaliditet roditelja u obitelji može biti povećana razina roditeljskog stresa. Isto tako, može se pretpostaviti da je odnos s djecom ključan u doživljaju obiteljske funkcionalnosti i kompetentnosti roditelja. Na temelju tih pretpostavki koncipirano je ovo istraživanje i postavljena su istraživačka pitanja kojima se pokušava doći do saznanja o obiteljskim odnosima u situaciji gdje je oba roditelja imaju oštećenje vida.

Prvo tematsko područje odgovara na prvo istraživačko pitanje: ***“Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?”*** te opisuje odnose između partnera iz njihove perspektive i perspektive njihove djece. Partneri opisuju svoj međusoban partnerski odnos kao skladan, uz dobro slaganje, otvorenu komunikaciju, međusobno poštovanje i bezuvjetno prihvaćanje. Kao važnu kvalitetu njihovog odnosa ističu zajedničko donošenje odluka i uvažavanje mišljenja partnera. Iskazuju zadovoljstvo trenutnim partnerskim odnosom. Isto tako partnerski odnos roditelja doživljavaju i njihova djeca- opisuju ga kao odnos pun podrške, razumijevanja, ljubavi i poštovanja.

Ispitana osjetljivost na emocije pokazala je razlike u osjetljivosti na emocije među partnerima. Ispitanici navode kako majka/supruga pokazuje veću osjetljivost na emocije od oca, koji pokazuje osjetljivost na emocije u manjoj mjeri. Ovi nalazi se slažu s onima o prisutnosti bolje razvijenih sposobnosti u prepoznavanju i izražavanju emocija kod ženskog spola još od ranog djetinjstva koje iznose Ensor i Hughes (2005; prema Brajša-Žganec, 2006).

Potkategorija koja ispituje utjecaj oštećenja vida na kvalitetu partnerskih odnosa pokazuje postojanje pozitivnog utjecaja oštećenja vida na partnerski odnos. Ispitanici navode kako oštećenje vida dodatno učvršćuje odnos partnera i omogućava bolje međusobno razumijevanje.

Što se tiče partnerske podrške, partneri iskazuju zadovoljstvo međusobnom podrškom. Pod time se podrazumijeva zadovoljstvo fizičkom i psihičkom podrškom. Podupiru se u svim aktivnostima, u ostvarivanju svih postavljenih ciljeva i u svim situacijama povišenog stresa, što se podudara s nalazima istraživanja Leutar i Štambuk (2007) koji govore da osobe s invaliditetom najveću potporu dobivaju od supružnika i djece. Djeca potvrđuju iskaze roditelja o zadovoljstvu međusobnom podrškom.

Drugo tematsko područje odgovara na drugo istraživačko pitanje: **“Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelj-dijete?”** Čudina-Obradović i Obradović (2003) doživljaj roditeljstva opisuju kroz tri dimenzije koje su ispitane u ovom tematskom području. Prvo je roditeljsko zadovoljstvo gdje ispitanici izjavljuju o zadovoljstvu odnosa roditelj-dijete i o vlastitoj uspješnosti sebe kao roditelja. Druga dimenzija se odnosi na roditeljske zahtjeve i stres roditeljske uloge. Ispitanici izjavljuju o postojanju negativnih stavova okoline, ali percepciji uspješno ostvarene roditeljske uloge unatoč pritiscima i očekivanjima okoline. Neki ispitanici ne percipiraju postojanje negativnih stavova okoline. Treća dimenzija odnosi se na roditeljsku kompetenciju gdje ispitanici navode uspješnost u obavljanju roditeljske uloge odnosno postojanje roditeljske kompetencije.

Što se tiče utjecaja oštećenja vida na odnose na relaciji roditelj-dijete, dobiveni odgovori ukazuju na nepostojanje negativnog utjecaja oštećenja vida na odnos roditelja i djece. Neki ispitanici ukazuju na nepostojanje nikakvog utjecaja oštećenja vida na formiranje odnosa roditelja i djece, a neki ukazuju na pozitivan utjecaj oštećenja vida na formiranje odnosa kao faktor dodatnog povezivanja i razvoja prisnosti. Svi ispitanici navode zadovoljstvo formiranim odnosima te odnose definiraju kao tople i otvorene. Kroz opis odnosa djece i roditelja, roditelje se može smjestiti u određene odgojne stilove. Prema datim odgovorima, oca se može smjestiti u okvire autoritativnog odgojnog stila, a majku u okvire permisivnog odgojnog stila.

Kod roditelja se javlja zabrinutost o tome kako su djeca zadovoljna odnosom te se javlja pitanje budućnosti, odnosno kakav će odnos biti u budućnosti.

Treće tematsko područje odgovara na treće istraživačko pitanje: **“Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa braće i sestara?”** Generalno, može se reći da je kvaliteta odnosa između braće i sestara dobra i da nije pod utjecajem oštećenja vida. Ispitanici navode dobro slaganje braće i sestara. Primjećuju suradljivost i spremnost na kompromis. Roditelji smatraju kako taj dobar odnos proizlazi iz primjera dobrog odnosa između roditelja. Također, roditelji navode kako je ključ njihovog dobrog odnosa otvorena i učestala komunikacija. Kao primjer navodi se svakodnevna komunikacija s bratom koji se nalazi u drugoj državi. Zatim, na pitanja o odnosima braće i sestara roditelji odgovaraju u kontekstu žaljenja zbog “preranog odrastanja” djece. Nesuglasice se među braćom češće javljaju nevezano uz oštećenje vida roditelja, a ponekad se javljaju oko zabrinutosti oko za roditelje.

Četvrto tematsko područje odgovara na četvrto istraživačko pitanje: **“Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže?”** Ispitanici se sa zahtjevima i izazovima koje pred njih stavlja oštećenje vida nose na različite načine. Ispitanici izjavljuju o nošenju sa izazovima i zahtjevima kroz okretanje vjeri. U sličnim provedenim istraživanjima nekoliko autora objašnjava učinkovitost duhovnog suočavanja sa stresnim okolnostima time što duhovnost nudi odgovor u situacijama kada su problemi iznad ljudskih sposobnosti, razumijevanja i djelovanja. U tim trenucima, kada ljudi postaju svjesni svoje ranjivosti, vjera pruža određena rješenja u obliku socijalne i duhovne potpore, objašnjenja za pojedine događaje te osjećaj kontrole (Pargament i Brandt, 1998; prema Van Hook, 2013; prema Jureša, 2018).

Smatraju da u stresnim situacijama molitva i Bog osnažuju članove obitelji da prebrode prepreke i probleme. Navode i kako ih vjera dovodi do rješavanja problema. Neki pak ispitanici, uz vjeru, kao način nošenja sa zahtjevima i izazovima navode realnu procjenu vlastitih mogućnosti. Na taj način se, kako ispitanici kažu, lakše može prihvatiti i prebroditi stresna situacija.

Od mogućih razvijenih mehanizama suočavanja sa stresom, razlikujemo one s funkcijom mijenjanja problema koji uzrokuje stres i patnju (suočavanje usmjereno na problem) te one s funkcijom upravljanja emocionalnim reakcijama na problem (suočavanje usmjereno na emocije) (Folkman i Lazarus, 1980; Folkman i Lazarus, 2004; prema Vundać 2019). Ispitanici u skladu s ovom podjelom iskazuju prisutnost mehanizma suočavanja usmjerenog na problem. Prema njihovim odgovorima, problemi se rješavaju odmah, dio po dio, razgovorom, traženjem alternative ili najefikasnijeg rješenja.

Po otklanjanju situacija narušene obiteljske ravnoteže, članovi obitelji uspostavljaju ravnotežu odnosa različito. Na razini partnerskih odnosa, uspostava ravnoteže odnosa traje duže, dok se na drugim razinama ravnoteža odnosa uspostavlja brže. Isto tako, ispitanici navode na ovisno o temperamentu ispitanika uspostava ravnoteže odnosa varira. Ispitanici koji lako “planu”, obično brže uspostave ravnotežu odnosa.

Peto tematsko područje odgovara na istraživačko pitanje: **“Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i njegovanju obiteljskih odnosa?”** Od formalne podrške, ispitanici navode nedovoljnu podršku od strane države. Majka dobiva mirovinu, za koju smatraju da je premala, ali pokazuju zahvalnost na dobivenom. Također, smatraju očevo zaposlenje

olakotnom okolnošću, te iskazuju zadovoljstvo njegovom plaćom. Kao najveći nedostaci formalne podrške navode se manjak dostupnosti informacija o pravima i mogućnostima te manjak osjetljivosti populacije na osobe oštećena vida. Iskazuju potrebu za poboljšanjem istih. Isto tako, navode i potrebu za prilagodbom gradske infrastrukture slijepim i slabovidnim osobama. Generalno, iskazuje se nezadovoljstvo količinom formalne podrške što je u skladu s nalazima istraživanja Leutar i Štambuk (2006) o podršci osobama s invaliditetom.

S nalazima prethodno navedenog istraživanja poklapaju se i rezultati s područja neformalne podrške, gdje je dobiveno veliko zadovoljstvo podrškom prvenstveno prijatelja. Navodi se široka i kvalitetna mreža neformalne podrške koja utječe na obiteljske odnose- utječe na obiteljsku klimu, nošenje sa zahtjevima svakodnevice i članovima obitelji omogućava bolje funkcioniranje. Partneri oštećena vida u pitanju o neformalnoj podršci ne navode vlastite roditelje kao izvore socijalne podrške, kao što je slučaj u istraživanju Jorge i suradnici (2014).

6.ZAKLJUČAK

Prisutnost oštećenja vida nedvojbeno od obitelji zahtijeva prilagodbu obiteljskih pravila, funkcija, uloga, strukture, načina komuniciranja i načina suočavanja s problemima. Kada je to oštećenje prisutno kod oba roditelja, veći je rizik od razvoja narušene harmonije odnosa u obitelji, povećane razine stresa i razvoja patoloških obrazaca komunikacije. No, rezultati provedenog istraživanja pokazuju suprotno. Ovaj rad i provedeno istraživanje prikazuje tri razine odnosa unutar obitelji, mehanizme suočavanja sa stresom te prisutnost formalne i neformalne podrške koju obitelj prima. Što se tiče kvalitete odnosa, utvrđeni su dobri, kvalitetni i otvoreni odnosi na sve tri razine. Članovi obitelji se na svim razinama međusobno podupiru, potpomažu i zajedno prolaze kroz život. Oštećenje vida kod roditelja nije utjecalo na formiranje odnosa ni na jednoj razini odnosa, odnosno čak i ako je utjecalo, taj utjecaj je prema izjavama sudionika bio pozitivan. Članovi obitelji razvili su dobre mehanizme nošenja sa stresom. U situacijama narušene obiteljske ravnoteže usmjeravaju se na problem i pokušavaju ga zajednički riješiti. Osim toga, često se sa zahtjevima i izazovima koje pred njih stavlja oštećenje vida nose kroz vjeru i okretanje Bogu i Crkvi. Generalno članovi obitelji navode nedovoljnu količinu formalne podrške, ali iskazuju zahvalnost na onome što dobivaju. Prisutna je raširena mreža neformalne podrške koju predvode prijatelji te koja pozitivno utječe na obiteljske odnose: utječe na obiteljsku klimu, nošenje sa zahtjevima svakodnevice i članovima obitelji omogućava bolje funkcioniranje.

Globalno, rezultati istraživanja ukazuju na skladnost odnosa u obitelji, uspješno korištenje mehanizama suočavanja sa stresom, nedovoljnu količinu formalne podrške te upućuju na zadovoljstvo neformalnom podrškom obitelji u kojoj oba roditelja imaju oštećenje vida. Iz vlastite perspektive, perspektive ispitivača stvoren je utisak razvijene pozitivne obiteljske klime i kohezije koja vlada među članovima obitelji. Jednaki i slični odgovori na većinu pitanja od strane sudionika samo su potvrda njihove povezanosti i suradljivosti. Kao istraživač polazila sam od teze da bi obiteljski odnosi mogli biti u neravnoteži, čak i ozbiljno narušeni zbog prisutva invaliditeta kod oba roditelja, no nakon provedenog intervjua i analize odgovora može se zaključiti da se takva teza može odbaciti.

Ovim istraživanjem pokušalo se obuhvatiti što više segmenata ovog, još uvijek neistraženog područja te su rezultati ukazali na potrebu za daljnjim provođenjem istraživanja u ovom području s ciljem dobivanja šire slike o odnosima u obitelji u uvjetima prisutnosti oštećenja vida.

7.LITERATURA

Ackerman, N.W. (1958): *The psychodynamics of family life*. New York: Publisher Basic book inc.

Brajša-Žganec, A., Sunjski, E. (2007): Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16(3), str. 477-496.

Braun, V., Clarke, V. (2006): *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative research in psychology*, 3(2), str. 77-101.

Bryner, CL. (2001): *Children of Divorce*. *The Journal of the American Board of Family Practice*, 14(3), str. 201-210.

Cezario, K. G., Oliveira, P. M. P., Sousa, A. A. S., Carvalho, Q. C. M., Pennafort, V. P. S., Santos, L. A. P. F. (2016): *Blind parents and nutrition of children: experiences and care*. *Rev Rene*, 17(6), str. 850-857.

Christensen, A., Jacobson, N.S. (2000): *Reconcilable differences*. New York: Guilford Press.

Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2003): *Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti*. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), str. 45-68.

- Deshen, S., Deshen, H. (1989): Managing at home: relationship between blind parents and sighted children. *Human organization*, 48(6), str. 262-267.
- Feketić, D. (2018): Teškoće s kojima se susreću slijepi roditelji prilikom odgoja djece te dostupnost socijalne podrške. Diplomski rad: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Galić, S. (2014): Promjene u obiteljskoj dinamici nakon pojave kronične bolesti pojedinog člana obitelji. U: Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Penezić, Z. (ur.): Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva. (str. 419-434). Naklada Slap.
- Gwendolyn, A.P (2002): Parenting styles, maternal efficacy, and impact of childhood disability on the family in mothers of children with disabilities, Georgia, Athens.
- Hrvatski savez slijepih, 2011. Posjećeno 26.06.2019. na mrežnoj stranici: <https://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/broj-slijepih-osoba-u-hrvatskoj-927/>
- Jorge, H. M. F., Bezerra, J. F., Oriá, M. O. B., Brasil, C. C. P., Araujo, M. A. L., Silva, R. M. (2014): The ways in which blind mothers cope with taking care of their children under 12 years old. *Text Context Nursing*, 23(4), str. 1013-1021.
- Jureša, M. (2018): Utjecaj duhovnosti na kvalitetu i zadovoljstvo partnerskim odnosom roditelja djece s teškoćama u razvoju. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2008): Kvalitativni pristup u društvenim znanostima. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lamb, M. E., Nash, A. (1989): Infant-mother attachment, sociability, and peer competence. U: Berndt, T.J., Ladd, G.W. (ur.): *Wiley series on personality processes. Peer relationships in child development*. (str. 219-245). Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Lazarus, R.S., Folkman, S. (2004): *Stres, procjena i suočavanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Leutar, Z., Štambuk, Z. (2007): Invaliditet u obitelji i izvori podrške. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 43(1), str. 47-61.
- Levačić, M., Leutar, Z. (2011): Iskustvo roditeljstva osoba s tjelesnim invaliditetom. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47(2), str. 42-57.
- Miles, M. B., & Haberman, A. M. (1994). *Qualitative questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. New York: Continuum.

Milić Babić, M. (2012): Neke odrednice roditeljskog stresa u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 48(2), str. 66-75.

Minuchin, S. (1974): Families and family therapy. Cambridge: Harvard Press.

Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006): Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, Zagreb. Posjećeno 25.07.2019 na mrežnoj stranici Agencije za znanost i visoko obrazovanje: <https://www.azvo.hr/index.php/hr/odbor-za-etiku>

Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z. (2005): Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. Revija za socijalnu politiku, 12(1), str. 1-21.

Sarafino, E. (2002): Health psychology. New York: Wiley.

Shackelford, S.L (2004): Blind Mothers'

Perceptions of Their Interactions and Parenting Experiences with Their Sighted Infants and Toddlers. Doktorska disertacija. Faculty of Graduate School of The University of Texas.

Svilar Blažinić, D. (2014): Partnerski odnosi, obitelj i roditeljstvo u suvremenom društvu. U: Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Penezić, Z. (ur.): Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva. (str. 23-37) Naklada Slap.

Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2010): Priručnik za metodologiju kvalitativnog istraživanja; Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: M.E.P.d.o.o.

Vundać, P. (2019): Mehanizmi suočavanja sa stresom kod roditelja djece s teškoćama u razvoju. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Wagner Jakab, A. (2008): Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 44(2), str. 119-128.

Wagner Jakab, A., Cvitković, D., Hojanić, R. (2006): Neke značajke odnose sestara/braće i osoba s posebnim potrebama. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 42(1), str. 77-86.

World Health Organization, 2018. Posjećeno 26.06.2019. na mrežnoj stranici:

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>

PRILOG 1: ISTRAŽIVAČKA PITANJA

S obzirom na cilj istraživanja i postavljena istraživačka pitanja za intervju su pripremljena sljedeća pitanja:

1. Kakva je kvaliteta odnosa na razini partnerskih odnosa?
 - a. Na koji način biste opisali Vaš partnerski odnos/partnerski odnos Vaših roditelja? (u smislu otvorenosti, komunikacije, privrženosti, predanosti, sporazuma u donošenju odluka)
 - b. Pokazuje li i kako Vaš partner osjetljivost za Vaše osjećaje i potrebe?
 - c. Kako oštećenje vida utječe na Vaš partnerski odnos/partnerski odnos Vaših roditelja? (u aktivnostima svakodnevnog života, slobodnog vremena, donošenju odluka...)
 - d. Jeste li zadovoljni potporom Vašeg bračnog partnera?
2. Kakva je kvaliteta odnosa na razini odnosa roditelj-dijete?
 - a. Na koji način biste opisali odnos s roditeljima/djecom?
 - b. Smatrate li da su odnosi s Vašom djecom/roditeljima pod utjecajem oštećenja?
 - c. Što biste promijenili u Vašem odnosu s roditeljima/djecom?
 - d. Smatrate li uspješnim u ulozi roditelja?
 - e. Kako se nosite s očekivanjima okoline u ostvarivanju roditeljske uloge?
3. Kakva je kvaliteta odnosa na razini braće i sestara?
 - a. Kako oštećenje vida kod roditelja utječe na odnos braće i sestara?
 - b. Kako procjenjujete Vašu, a kako suradljivost i spremnost na kompromis braće i sestara? (u smislu dogovora oko obavljanja aktivnosti s roditeljima i za roditelje)
4. Kako se članovi obitelji nose i suočavaju sa stresom u situacijama narušene obiteljske ravnoteže?
 - a. Kako doživljavate izazove i zahtjeve koje pred Vas donosi oštećenje vida?
 - b. Na koji način se nosite sa stresnim situacijama? (Usmjeravate li se na sami problem, na emociju koju taj problem uzrokuje ili izbjegavate problem?)
 - c. Po rješavanju stresne situacije, koliko je vremena i truda potrebno da uspostavi ravnoteža u odnosima unutar obitelji?
5. Kakvo je iskustvo formalne, a kakvo neformalne podrške u obitelji te što bi članovima obitelji trebalo od podrške u održavanju i njegovanju obiteljskih odnosa?

- a. Iz Vašeg iskustva, kakva je podrška formalnog sustava usmjerena Vama i Vašoj obitelji, tj. što i u kojoj mjeri dobivate od države?
- b. Što predlažete da država treba učiniti da bi kvaliteta i količina pružene podrške bila zadovoljavajuća?
- c. Koje osobe iz okoline Vam pružaju najveću podršku? Kako Vam ti neformalni izvori podrške pomažu u održavanju obiteljskih odnosa?

PRILOG 2: SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Poštovani,

Pozivam Vas da sudjelujete u istraživanju u okviru pisanja diplomskog rada na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom “Kvaliteta odnosa obitelji u kojoj roditelji imaju oštećenje vida”. Želja mi je da sudjelujete u istraživanju zbog prisutnosti oštećenja vida kod članova Vaše obitelji. Voditelj istraživanja (ispitivač) je Ivana Jarček, studentica prethodno spomenutog fakulteta. U istraživanju će se koristiti tehnika polustrukturiranog intervjua. Intervju će biti sniman s ciljem točnije reprodukcije i interpretacije dobivenih podataka. Podaci dobiveni putem intervjua koristit će se jedino u svrhu pisanja diplomskog rada te će biti zaštićeni, tj. odgovori se neće moći povezati s Vama kao osobom. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te u svakom trenutku možete odustati. U slučaju da ne razumijete bilo koji dio Informiranog pristanka molimo Vas da se za objašnjenje obratite ispitivaču u istraživanju. Ukoliko odlučite sudjelovati u ovom istraživanju od Vas će se tražiti da potpišete informirani pristanak uz naznaku datuma. Informirani pristanak potpisuje i istraživač, a potpisan preslik informiranog pristanka dobit ćete osobno prije početka navedenog istraživanja. Original informiranog pristanka nalazi se kod istraživača ovog ispitivanja.

U Zagrebu, _____

ISPITIVAČ

ISPITANIK
